

PROGRAMA D'ESTIMULACIÓ DE L'ATENCIÓ PER A UN ALUMNE AMB BAIXA VISIÓ

**TREBALL FINAL DE MÀSTER DE
PSICOPEDAGOGIA**

AUTORA: NOEMÍ CARREÑO CANO

TUTORA: TRINIDAD MENTADO LABAO

DATA: 14 JUNY 2013

ÍNDEX

AGRAÏMENTS

1. INTRODUCCIÓ	1
2. JUSTIFICACIÓ	2
3. FINALITAT DEL PROJECTE	4
3.1 Objectius del projecte.....	5
4. CONTEXTUALITZACIÓ	6
4.1 Registre observacional “coneixem a Oscar”	10
5. FONAMENTACIÓ TEÓRICA.....	14
5.1 L'estudi de l'atenció en el marc dels processos psicològics bàsics	14
5.2 Què és l'atenció?	14
5.3 Tipus d'atenció	17
5.4 L'atenció i la seva relació amb altres processos	19
5.5 Quan diem que hi ha falta d'atenció?.....	20
5.6 Causes dels problemes d'atenció en els nens.	23
5.7 Conseqüències.....	27
5.8 Tècniques de diagnòstic.....	28
5.9 Tractament.....	30
5.9.1 Tractament farmacològic:	30
5.9.2 Tractament psicoeducatiu:	31
5.10 La baixa visió	34
5.10.1 Definició.....	34
5.10.2 Causes, conseqüències i tractaments.....	35
5.10.3 CRE ONCE Barcelona.....	36
5.10.4 Orientacions per a la baixa visió	38
6. DESCRIPCIÓ DEL PROGRAMA.....	41
6.1 Previs del programa.....	41
6.2. Objectius del programa.....	41
6.3. Destinataris	43
6.4. Metodologia.....	44
6.5. Continguts	46

6.6. Recursos	49
6.7. Programació/planificació temporal curs 2013	49
6.8. Activitats	50
7. PROPOSTA PER L'APLICACIÓ I AVALUACIÓ DEL PROGRAMA	66
7.1 Orientacions generals	66
7.2 Estratègies utilitzades a cada sessió	68
7.3 Introducció al programa d'estimulació de l'atenció	68
7.4 Instruccions per fer els exercicis	69
7.5 Avaluació	69
8. VALORACIÓ DE LA VIABILITAT	71
9. CONCLUSIONS	72
REFERÈNCIES BIBLIOGRÁFIQUES	
ANNEXES	

AGRAÏMENTS

A Trinidad Mentado Labao, professora del Departament de Didàctica i Organització Educativa de la Universitat de Barcelona. Mestre d'Educació Primària, Llicenciada en Psicopedagogia i Doctora en Pedagogia. Tutora de l'estudi, pel seu mestratge, ajut, dedicació i pels ànims per tirar endavant el projecte.

A la direcció del Màster de Psicopedagogia i la Universitat de Barcelona per facilitar la realització del Màster, i de les pràctiques que m'han inspirat per dur a terme aquest treball.

A Maria Rosa Buxarrais i a Isabel Paula, coordinadores del Màster, per el seu esforç i treball per tirar endavant aquest projecte de formació que hem compartit. A Amélia Tey, per l'acció tutorial que ha exercit durant tot aquest aprenentatge.

A Rosa Mª Alejandre Sastre (professora per a la discapacitat visual), Lucia Melchor (professora itinerant), Àngel Mas (psicopedagog) i Elvira Gil (bibliotecària), tots ells treballadors del CRE ONCE, per la seva ajuda, la facilitació de material sobre el CRE ONCE i l'aprenentatge que m'han aportat en aquest desconegut camp de la baixa visió. A M. Teresa Corbella, professora de tecnologia i tiflotecnologia del CRE ONCE, per la seva ajuda amb els programes tecnològics que utilitzen i les orientacions per adaptar-los a les persones amb baixa visió. A tots ells, per la seva col·laboració, formació i suport incondicional de sempre.

Als meus companys de màster i de treball quotidià, per l'aprenentatge mutu que hem fet i la seva confiança i suport continuat en el dia a dia.

A la meua família i amics per la seva comprensió, acompanyament i estimació al llarg d'aquest projecte i sempre.

1. INTRODUCCIÓ

El projecte que aquí s'exposa pretén principalment, crear i elaborar un programa específic i individualitzat per treballar l'atenció amb un alumne de primària amb baixa visió, i sobretot proporcionar recursos als professionals de l'educació que es troben casos d'aquests tipus constantment i no disposen d'eines per donar resposta a alumnes amb característiques similars.

Per poder dissenyar el projecte, he buscat diversos tipus d'informació, ja siguin articles, llibres, pàgines web, per tal de sustentar amb un marc teòric la vessant més pràctica del projecte, que és el programa d'estimulació de l'atenció que he creat, a partir d'exercicis d'atenció ja existents però modificats segons les pautes del CRE ONCE per a la baixa visió de l'alumne.

La bibliografia, les observacions a l'aula amb l'alumne i els professors, així com l'entrevista feta al professional de la psicopedagogia del CRE ONCE, m'han aportat informació rellevant que s'expressa en els següents apartats:

Un marc teòric que conté informació sobre; les variades definicions que existeixen enfront l'atenció, els tipus, la relació amb altres processos, les causes, conseqüències i tècniques de diagnòstic que s'utilitzen en aquests casos, i finalment els tipus de tractament que es fan servir. Per últim, establir enllaços entre la baixa visió i la falta d'atenció, ja que és la situació en què es troba l'alumne amb el qual treballaré.

Just després del marc teòric es troba una descripció del programa que proposo, que sustenta la part més pràctica del meu treball, i que compta amb les següents parts; uns previs necessaris que ha d'haver adquirit l'alumne per poder-li aplicar el programa, els objectius, els destinataris, la metodologia, el contingut, els recursos, la programació, les activitats pertinents i finalment, una proposta per l'aplicació i l'avaluació del programa.

Finalment, el treball compta amb la valoració de la viabilitat que li dóna consistència al treball realitzat, ja que sense viabilitat la proposta deixa de tenir sentit, perquè no es podria aplicar i no estaria resolent el problema que existeix, ni estaria cobrint la necessitat que té l'alumne.

2. JUSTIFICACIÓ

La justificació primordial del treball ve donada tenint en compte un anàlisi previ de necessitats. He dut a terme les pràctiques al CRE ONCE amb nens amb dèficit visual. Les pràctiques consistien a donar ajut a un nen amb baixa visió i dèficit d'atenció dins el marc escolar ordinari. A partir d'aquí, em vaig trobar en un camp en el que mai havia treballat i no sabia ben bé quins exercicis o activitats havia de proposar-li per tal de treballar sobretot, la falta d'atenció que l'alumne tenia. Així, el present treball neix de la necessitat expressada per part dels docents que tractaven amb l'alumne amb baixa visió, tant el tutor com els altres professors, i sobretot per la mestra itinerant provinent del CRE ONCE que portava el seu cas. La mestra itinerant em va explicar que era necessari fer un treball d'atenció amb l'alumne ja que era un greu problema, perquè ara es trobava a cinquè de primària on l'alumne rebia ajuda de diferents llocs, però a l'any vinent era l'últim que estava a l'escola perquè ja passava a l'institut a l'ESO on segurament, no tindria tanta ajuda i facilitats, i on l'atenció és primordial per seguir les classes. La baixa visió no resultava un problema greu perquè disposava d'instruments com ulleres, faristol o ara bé, ordinadors que li facilitaven la feina, així el que més li preocupava era la seva falta d'atenció i les possibles repercussions que podia tenir.

Per part del CRE ONCE ens anaven proposant seminaris per conèixer i apropar-nos més al camp de la discapacitat visual, però hi va haver un en concret que va proporcionar-me idees per portar a terme aquest treball de final de màster. El seminari tractava sobre la discapacitat visual i les noves tecnologies, ens van ensenyar diferents programes d'ordinador per treballar aspectes tant de la baixa visió com de la ceguesa, totes les ajudes que podien tenir amb les noves tecnologies, etc. En aquest seminari vaig veure infinit d'exercicis, contes, jocs, activitats en programes d'ordinador que ajudaven a treballar tant la memòria, com la percepció visoespacial, el raonament, com també l'atenció. Aquest punt em va interessar molt, degut a que jo m'havia d'enfrontar a les pràctiques en aquest àmbit i no disposava d'eines ni recursos, així que vaig intentar captar tot el que se'ns deia. A mida que el seminari avançava em sentia més decebuda, perquè tot el que s'exposava o s'ensenyava anava dirigit a nens de 0-3, o com a molt fins als 6 anys, cosa que no em solucionava res perquè l'alumne al que jo havia d'atendre es trobava a sisè de primària, així tots els exercicis em semblaven massa infantils per proposar-li i que tingués efecte.

Evidentment, vaig preguntar a la professora en tecnologia que impartia el seminari, M. Teresa Corbella, si hi havia d'altres exercicis per treballar l'atenció però, dirigits a alumnes de cursos més alts, com ara cinquè de primària, ja que em trobava en aquesta situació i necessitava recursos. Ella em va contestar que des del CRE ONCE no disposaven d'exercicis per aquesta franja d'edat, sinó que per a aquests alumnes havíem de ser més creatius per captar la seva atenció i

desenvolupar per nosaltres mateixos exercicis o activitats. D'aquesta manera, la solució va ser anar agafant idees d'altres exercicis que trobava i adaptant-los al alumne a qui se'ls presentava.

Si bé, és cert que existeixen milers d'aquestes activitats que treballen l'atenció i la memòria, però no he trobat cap programa específic o pàgina web que ho reuneixi tot i poder aplicar-ho en el cas d'un nen amb baixa visió. Hi havia problemes en les imatges que eren o molt petites o no es veien bé, colors, lletra, etc. Així la meua pretensió amb aquest treball es donar un pas més enllà, i proporcionar als professionals que treballen en l'àmbit de l'educació i, es troben amb alumnes que tenen falta d'atenció i baixa visió a les seves classes, un programa que serveixi per treballar aquestes carències en referència a l'atenció, siguin quines siguin les seves causes. Aquest programa que em dispo a fer reunirà les activitats, d'altres programes ja creats, que cregui més oportunes per ajudar a fomentar i estimular l'atenció en alumnes de primària. Així a partir d'aquest aplec de programes ja existents que tracten l'atenció, sorgirà un de nou que compleixi tots els objectius que finalment em proposo i poder donar resposta a aquest alumne.

En la actualitat trobem molts nens a les aules amb dèficit d'atenció com a trastorn, però també hi ha hagut un augment d'alumnes que tenen falta d'atenció sense que aquest arribi a considerar-se un trastorn com a tal sinó que, degut a diferents factors, ja siguin ambientals, personals, etc, trobem una baixa atenció en les nostres aules i que afecta directament al rendiment dels nostres alumnes per poder fer front amb èxit la seva escolaritat. Com per exemple, un estudi extret de Breslau (2009)(CD annexes 1), parla sobre els problemes d'atenció a l'infància que afecten al èxit educatiu durant l'adolescència i fent un seguiment amb una prospecció d'onze anys les conclusions a les quals arriben són les següents: "Els problemes d'atenció a l'edat de 6 anys poden disminuir l'èxit educatiu a l'edat de 17 anys".

Per tant, la tria del meu projecte de final de màster neix per motius tant acadèmics; poder fer front a les pràctiques de psicopedagogia i aplicar la teoria apresada a una realitat, professionals; ja que en un futur quan exerceixi de psicopedagoga disposi de mecanismes per treballar aquest aspecte en concret de l'atenció que tant afecta als alumnes, i per últim, personals; perquè l'atenció és un tema que trobo molt interessant i bàsic per a l'aprenentatge, i l'aprenentatge l'utilitzem durant tota la vida, sense ell no seriem el que som.

3. FINALITAT DEL PROJECTE

La meta principal del projecte que es pretén aconseguir amb la posada en pràctica del mateix, és aportar una ajuda per poder millorar l'atenció de l'alumne per tal de que millori l'aprenentatge que fa aquest, i així pal·liar, mínimament, els fracàs escolar al que s'exposa, en la mesura del possible. S'ha de tenir en compte, que la falta d'atenció pot venir degut a múltiples causes, ja siguin emocionals, ambientals, familiars, personals, etc. Per tant, en alguns casos no només es podrà solucionar aplicant exercicis d'estimulació de l'atenció, sinó que ho hem de considerar com una possible intervenció psicopedagògica per a l'alumne, però segurament no la única.

Els múltiples beneficis que pot proporcionar aquest projecte d'estimulació de l'atenció són, per una part, beneficis i ajuda per al treball dels professionals de l'educació, mestres, tutors, etc que tinguin alumnes amb aquestes característiques. D'altre banda, beneficis cap al rol dels pares amb fills que tenen dèficit d'atenció i que poden treballar aquest aspecte conjuntament amb ells. També trobem beneficis cap al propi alumne amb aquesta falta d'atenció, tant a nivell social, de relació, com també a nivell escolar i d'aprenentatge. I per últim, aportar un benefici en el camp de la psicopedagogia, ja que tots els projectes que es realitzin en pro d'aquesta fomentaran una major coneixença i desenvolupament d'aquesta ciència que encara queda molt per conèixer i descobrir.

L'atenció és una aptitud essencial per als nens i un requisit indispensable per l'aprenentatge escolar. Segons Sánchez (2008), les dades recollides per Cantwell i Baker (1991) indiquen que entorn del 50% dels subjectes diagnosticats amb trastorn per dèficit d'atenció presenten retards importants en les àrees acadèmiques bàsiques: lectura i matemàtiques. D'altre banda, la probabilitat que l'alumnat amb dificultats d'aprenentatge mostri també la simptomatologia del trastorn per dèficit d'atenció és igualment considerable; entre el 40 i el 50%. (M. Korkman i A. Pesonen, 1994). Així, veiem que existeix una relació directament proporcional entre l'atenció i l'aprenentatge, és a dir, a menys atenció menys aprenentatge.

Però no només es precisa atenció per al aprenentatge escolar, sinó també per a les relacions socials, molt importants en aquestes etapes on els nens es desenvolupen i comencen a definir el seu jo, i molt més important si tenim en compte la baixa visió que presenta l'alumne en aquest cas. Es necessita prestar atenció quan algú ens parla, per entendre el que ens diuen, per preguntar i demanar explicacions o simplement per saber quan podem intervenir en les conversacions.

Moltes vegades quan un nen amb dèficit d'atenció té problemes en la sociabilitat no només ens referim a que la seva impulsivitat pot resultar molesta, sinó a que li falta habilitats socials atencionals per a la convivència. Per aquests motius, l'atenció és tan important. Perquè per viure es necessita atendre, i sense l'atenció la vida pot resultar molt més difícil.

En quant a la innovació en l'àmbit psicopedagògic, la meva pretensió és poder proporcionar noves eines als professionals que ho requereixin per treballar l'atenció amb els seus alumnes, i es tracta d'una innovació en el sentit d'aportar exercicis que puguin beneficiar-se alumnes amb baixa visió. La meva innovació pretén ser un programa per treballar aquesta falta d'atenció, ja que és el problema principal, degut a l'edat en la que es troba l'alumne, l'increment de la dificultat de les assignatures en els següents cursos, tenint en compte que la principal característica que impedeix al nen aprendre amb normalitat és la baixa visió, i d'aquesta ja se n'ocupen professionals del CRE ONCE oferint serveis, professors itinerants per treballar tecnologies, proporcionar-li instruments per corregir els problemes que puguin sorgir i activitats per desenvolupar i mantenir uns bons hàbits tant a l'escola com a la vida diària de l'alumne.

Per tant, la finalitat última que persegueixo amb aquest treball és fer una proposta d'un programa adequat per treballar l'atenció, amb l'alumne de cinquè de primària amb baixa visió que vaig tractar durant les pràctiques. Per arribar a aquesta finalitat proposo els objectius següents:

3.1 Objectius del projecte

- Estudiar i nodrir-me d'una base teòrica que fonamenti el programa d'atenció que presentaré per a l'alumne de sisè de primària amb baixa visió.
- Proposar un disseny d'un programa d'estimulació de l'atenció adequat per a un alumne de primària amb baixa visió, tenint en compte les seves necessitats, tant visuals com atencionals, el context on es troba i els recursos dels que disposa l'escola.
- Fer una proposta per aplicar i avaluar els resultats i/o millores del programa d'estimulació de l'atenció, en cas de portar-se a terme.
- Millorar el rendiment escolar de l'alumne amb l'aplicació del programa d'estimulació de l'atenció.

4. CONTEXTUALITZACIÓ

Com ja he comentat en l'apartat anterior (finalitat del projecte) es fer una proposta d'un programa adequat per treballar l'atenció, per un alumne de cinquè de primària amb baixa visió. Aquest alumne està a **L'escola Rubén Dario**.

L'escola situada al barri del Raval de Barcelona, i és una de les tantes escoles que el CRE ONCE Barcelona ofereix els seus serveis, ja que a l'escola es troben dos nens de primària; un amb ceguesa i un altre amb baixa visió.

El context on es troba es caracteritza per una alta i creixent presència d'immigració, el barri del Raval pertany al districte de Barcelona amb major diversitat cultural. Analitzant el barri per zones, la zona nord-oest del Raval (Riera Alta, la Cera, i Riera Baixa) és una de les parts més poblades del Raval i amb una de les proporcions més altes de població d'origen estranger, sobretot filipins, però també pakistanesos, marroquins i equatorians.

En la part nord-est del Raval (Casa de la Caritat, Acadèmia de Ciències, i Tallers-Pelai) és on trobem un nivell de renda més alt. Sobretot, gràcies al procés de transformació que ha patit la zona, amb la construcció del MACBA, el CCCB, i la facultat de Geografia i Història, que ha derivat en el fet que hagi augmentat l'afluència de públic cap a aquesta àrea. El Raval és en l'actualitat el barri més multicultural de tota Barcelona, on només de la directa observació dels seus carrers ens adonem de la diversitat multicultural i ètnica que s'hi dona.

Un dels indicadors més seleccionats per arribar a un coneixement més exhaustiu de les característiques socio-econòmiques de la població resident al Raval és el nivell d'instrucció. Tot i que el Raval continua estant per sota de les dades per al conjunt de la ciutat en tots els nivells educatius, les seves proporcions de població amb estudis ha anat augmentant continuadament. Augmenten els que han rebut ensenyament secundari, els diplomats, llicenciats i els doctorats universitaris.

Tradicionalment el Raval ha estat un barri de composició social obrera amb una població majoritària de rendes mitges i baixes. Respecte a l'atur, el Raval es caracteritza per tenir els nivells de població aturada més elevats de Barcelona.

Històricament, el Raval ha concentrat greus problemes socials que tenen una forta projecció sobre les persones. Alguns exemples en poden ser la pobresa, la desestructuració familiar, el sobreenvelliment de la població, els infants que es troben en situació de risc, i els problemes associats a les drogodependències o a activitats marginals com la prostitució.

A partir de l'any 1985 (any en que s'aprova el PERI del Raval), es quan l'Ajuntament de Barcelona comença a configurar el que seran les noves actuacions socials al barri, les quals es veuen

ampliades d'acord amb la detecció de noves necessitats socials que van sorgint. Segons el programa d'actuació social, les polítiques socials al Raval s'han organitzat a partir de tres grans línies d'actuació: els programes socioculturals, els programes socio-sanitaris i els programes orientats a col·lectius específics de població. Pel que fa als programes socioculturals, es va fer una dotació d'equipaments educatius: escoles bressol (Canigó, Mont Tàber i Cadí), escoles públiques de primària (Cervantes, Milà i Fontanals, Collaso i Gil, **Rubén Dario** i Drassanes), instituts de secundària (Milà i Fontanals, Miquel Taradell), a més d'altres equipaments d'ensenyament universitari no reglat.

En el camp de l'educació, els indicadors que mostrava el Raval als anys vuitanta eren força negatius. Calia impulsar una política que millorés les condicions educatives del barri. Entre la població resident es demandava la construcció de noves escoles que abastessin a la població del barri. D'aquesta manera el programa va preveure la construcció de noves escoles bressol, i la millora de les escoles públiques de primària i instituts de secundària ja existents.

Pel que fa als programes educatius impulsats en el districte destacarien sobretot els programes de promoció educativa com les ajudes de beques de menjador i beques per a llibres tant demandades per la població resident.

A partir del coneixement del context on es troba l'escola, m'endinsaré en les característiques d'aquesta així com en els plans educatius que porten a terme.

L'escola Rubén Dario atén a alumnes majoritàriament del Raval (pakistanesos i marroquins), però també de Poble Sec i Sant Antoni (filipins i sud-americans). El 95% d'alumnes de l'escola són nouvinguts de diferents nacionalitats, per tant es troben amb molta diversitat cultural, no només lingüística, així és important el treball amb les famílies i els fills.

Com que la majoria de les famílies que assisteixen a l'escola són de classe econòmica baixa, tenen moltes necessitats socials, així és imprescindible la Comissió Social i la Comissió a la diversitat, que donen suport emocional i reforç escolar.

L'escola és pública i té una línia per curs, i un tutor per cada línia. A p3 hi ha una tècnica en educació infantil i també disposen d'una conserge (que té molt tracte amb les famílies i els nens). D'altre banda, consta d'una aula d'acollida, una aula d'educació especial, fan grups flexibles de mates i català, molta importància de la sisena hora, els alumnes poden fer voluntàriament religió catòlica i treballen l'anglès des de p4 fins a 6é. També tenen una ludoteca, dos patis, una vetlladora (treballa 6 hores per dos nens) i el servei de menjador.

És un edifici vertical, que es troba distribuït en diferents espais, i es on es fan les classes. A cada classe disposen d'un telèfon per comunicar-se amb professors d'altres aules. També consta d'un edifici paral·lel amb el menjador, la biblioteca i classes complementàries.

L'organització és molt important en l'escola, per això a la sala de professors disposen d'un faristol amb notes informatives (on s'especifica l'event, la data, els professors implicats en canvi d'horari, etc.) i un plafó per als professors.

Per poder atendre les diferents necessitats que tenen els seus alumnes, porten a terme un munt de projectes competencials per ajudar a la seva integració, com són els següents;

- Projecte de pati: s'intenta treballar la cohesió social, la convivència i compartir l'espai (ja que del que disposen és petit).
- Tallers de plàstica: amb una visió actualitzada, per tal de crear cohesió entre els alumnes i el coneixements dels diferents professors (es fa intercycle) i les seves diferents maneres d'ensenyar.
- *Patrimonia'm*: per al coneixement del medi social proper (barri), la cohesió i pujar l'autoestima. Ara també s'ha ampliat el projecte amb el patrocinador MUBA perquè així els alumnes puguin conèixer altres barris i arreu de la ciutat de Barcelona (sortides al Liceu, Palau de la Música, Passeig de Gràcia; cases modernistes, museus, etc.). Això implica un coneixement positiu del barri i ampliar la vista que tenen sobre Barcelona, tot això després de treballar el seu barri (cicle superior).
- Reciclatge de llibres: l'agenda se'ls dona a partir de les beques que aconsegueixen, i també aprenen la importància d'utilitzar-la per l'estudi.
- Èxit: és un programa que es caracteritza per l'ajuda que ofereixen gent jove (de fora) als alumnes de l'escola, a l'hora de fer els deures. Com si es tractés d'un germà gran, ajuden a administrar-li el temps, la organització, etc. Això ho fan dos cops per setmana.
- Pla lingüístic, d'acollida, de mestres, alumnes(participar en la gestió del centre, a través del quadern de Bitàcora que porta cada curs, de p5 a 6é de primària), lector (club de lectura – apadrinament dels alumnes de 6é de primària als de 1er). És l'escola pilot del Pla d'impuls de la lectura al centre.
- Educació vial (a través de la Guardia Urbana): fan xerrades, circuits, etc.
- Participen a totes les activitats que poden del Pla d'entorn i del barri.

- L'escola es caracteritza perquè es treballa la lectura i la comprensió a través del teatre (a partir de 1er i 2on fan teatre a la classe; 3er, 4rt i 5é fan teatre musical i els de 6é una obra tradicional). Al final de curs fan el teatre per tota l'escola.
- L'escola treballa molt la sisena hora.
- Estan en contacte amb les biblioteques del barri, i sobretot, l'escola Rosa Sensat i el club de lectura.
- Pla Català de l'Esport (els alumnes de 1er i 2on fan piscina), danses àrabs, jocs a la platja, etc.
- També treballen amb el centre de recursos, EAP, ONCE, ELIC, logopedes i altres entitats. (tot el que pugui reforçar als alumnes)

A l'escola, s'intenta que tots els alumnes puguin fer sortides de cada assignatura, i també una sortida a final de curs (Tarragona, Empúria Brava, Delta de l'Ebre, Garrotxa, Molí paperer, Granja, zoològic, aquàrium, etc.). Colònies no en fan perquè molts no vindrien a causa del pensament de les famílies d'altres cultures, i també perquè molts alumnes ho tenen cobert amb els casals.

Al migdia, els alumnes que es queden al menjador fan moltes activitats com, escacs, psicomotricitat (infantil), lectura, recerca, ordinadors, etc.

També porten a terme festes puntuals que ajuden al coneixement cultural i la cohesió social, com la castanyada, carnestoltes, Nadal, jocs florals, Sant Ponç (festa de la primavera al barri).

D'altre banda, treballen molt el castellà per fer alumnes competents. També un tret distintiu és que els alumnes treballen amb llibres perquè amb el constant canvi de professorat amb el que es troben, els nens perdrien molt. Així poden seguir un esquema.

Per acabar, comentar que des de fa dos anys han invertit les despeses de la formació del claustre en material digital (pissarres i ordinadors a cada classe).

Per últim, des de fa dos o tres anys els inspectors van fer una diagnosi externa a l'escola i van sortir amb molt bona nota. A partir d'aquí van entrar al Pla d'autonomia de centre (PAC) i poden gaudir de ajudes econòmiques per:

- Millora de les competències bàsiques
- Treballar la cohesió social (comunitat educativa)
- Millora de la utilització de les noves tecnologies

Per tant, ens trobem amb una escola de caràcter públic que degut a les seves característiques, tant del perfil d'alumnes com del context on es troba, que destina la major part dels recursos disponibles sobretot a treballar la cohesió social, el coneixement del barri i el context, i a desenvolupar les competències dels seus alumnes tant a nivell social, intel·lectual i adaptatiu al medi.

Així, és necessari proposar un programa d'estimulació de l'atenció per a l'alumne degut a que des de l'escola no donen cap resposta a aquest i, perquè és un problema amb necessitat expressada per la mestre itinerant que dona suport a l'alumne des del CRE ONCE i que porta el seu cas fent de nexa entre l'escola, el CRE i la família.

Per tenir una idea de com s'estructura l'escola i les ajudes que l'infant rep, he portat a terme un registre observacional amb algunes idees importants per al seu desenvolupament dins l'aula.

4.1 Registre observacional “coneixem a Oscar”

- Dades personals:

Nom: Òscar (“Oscar” és un nom simulat que utilitzarem per anomenar a aquest alumne i així, poder mantenir en l'anonimat les seves dades personals.)

Curs: 5é Primària

Escola: Rubén Dario

- Característiques de la visió:

És un alumne amb diagnòstic de miopia (magna) a ambdós ulls. La seva agudeses visual és d'un 10% tant a l'ull dret com a l'esquerra. En aquests moments el seu camp visual és normalitzat. Té bona visió cromàtica; si bé, es mostra més relaxat quan ha d'utilitzar colors contrastats.

- Recursos emprats:

- Ulleres-lupa de 6x: són utilitzades regularment tant per llegir com per escriure, tant en paper com en format digital.
- Faristol: L'acostuma a utilitzar preferentment per llegir. D'aquesta forma es mostra més relaxat i millora la seva postura corporal.
- Flexe: Amb ell millora el contrast dels seus escrits. El té situat al seu lloc de treball
- Telescopi de 8x20: Sols l'utilitza en situacions puntuals com representacions teatrals, sortides a l'exterior o per poder accedir a un objecte concret.

- Programa resident sonor i d'ampliació de pantalla (zoomtext): És utilitzat per a realitzar qualsevol tipus d'activitat informàtica. Es té molt present la seva evolució visual, ja que en algun moment s'ha hagut de fer alguna modificació. Li agrada i es mostra més satisfet quan l'ha d'utilitzar. Actualment i de manera constant, treballa 15 minuts diaris amb un programa de mecanografia per familiaritzar-se i agafar velocitat amb el teclat. Els caràcters utilitzats és de tipus Arial, grandària 16 i el cursor ampliat.

- Valoració del entorn escolar:

L'accessibilitat al centre és en gran mesura facilitada per alumnes amb deficiències visuals, ja que l'entrada principal és espaiosa, ja que s'entra al pati directament. El pati té algunes dificultats per a nens amb ceguesa ja que hi ha columnes i això dificultaria el moviment si no es coneixen els obstacles.

El centre té moltes escales però tenen barana per anar tantejant quan acaba i quan comença l'escala. En el primer pis es troba secretaria, direcció i la sala de professors. En el segon pis es troba infantil. En el tercer es troba els primers quatre cursos de primària i al últim pis es troba 5é i 6é. En el tercer pis, pujant per una altre escala es troba l'aula d'educació especial i l'aula d'acollida. És cert que hi ha moltes escales al centre però l'alumne no té dificultats per accedir a la classe, ja que els passadissos són amples. La classe de 5é també té bona accessibilitat i mobilitat per dins. Hi ha força llum perquè té quatre finestrals grans que proporcionen llum natural, com també diferents fluorescents que donen llum artificial quan és necessari. La llum és correcta ja que entra per l'esquerra i l'alumne es troba en posició perpendicular a un metre i mig de la pissarra, i sempre es procura evitar ombres i enlluernaments. La pissarra és gran i disposen de pissarres tàctils per tant, ajuda a l'hora d'ampliar imatges o textos. La classe es distribueix de la següent manera:

- Taula del professor: al principi de la classe
- Zona central: Fileres de cadires dels alumnes
- Al final de la classe disposen d'una mini biblioteca
- Zona dreta: disposen d'un parell d'ordinadors situats de tal forma que pot veure la pantalla sense enlluernaments.

- El seu procés d'aprenentatge:

El procés d'aprenentatge de l'alumne és complex, ja que per donar-li una millor atenció ho fan a través de diferents metodologies organitzatives com; desdoblaments, agrupaments flexibles, etc.

És a dir, en algunes assignatures fan desdoblaments com també disposa d'unes hores amb el tutor per fer-li seguiment i d'altre banda, altres hores amb la professora d'educació especial o la mestra itinerant que va un cop cada quinze dies al centre a donar-li suport. També, hi ha dies que en comptes d'anar a l'escola ha d'anar al CRE ONCE per fer activitats. En quant al nivell, segueix el mateix ritme de classe igual que els altres companys, ja que se li han proporcionat tots els recursos necessaris per a un bon funcionament, així com el professorat té en compte les orientacions donades.

L'alumne no presenta problemes de mobilitat i orientació en espais coneguts i que prèviament, ja han estat treballats per la mestra itinerant i la tècnica de mobilitat del CRE. Tanmateix, en cas de produir-se canvis d'espais i recorreguts que siguin novedosos per l'alumne, caldrà fer un treball previ.

S'apropa als objectes sempre que ho necessita, sent una situació natural per ell i que no ocasiona problemes a la resta de companys.

Utilitza estris que són afavoridors per a la seva visió, és a dir, per escriure utilitza el pilot negre que sempre es millor que el blau o vermell. També, les mestres acostumen a verbalitzar i descriure prèviament les activitats.

En quant a l'acceptació del dèficit, l'alumne ha anat assumint el seu dèficit visual. En aquests moments ja no rep cap tipus de suport psicològic. No obstant, caldrà vetllar perquè no sorgeixi cap problema. I per últim, centrant-nos en l'autonomia personal i els hàbits, dir que són totalment normalitzats i no posa de manifest cap diferència respecte els altres nens de la seva edat.

- Altres aspectes que es tenen en compte en el seu procés ensenyament-aprenentatge:

A Educació física segueix el currículum ordinari igual que la resta de companys/es; si bé, es té sempre present l'informe oftalmològic en què es deixa constància que per precaució caldria evitar moviments molt bruscos. Els professors d'Educació física tenen l'informe de l'especialista molt present, i en situacions com; tirar-se de cap a la piscina no ho ha de fer però si pot nedar.

A Educació musical es tenen present les orientacions que proposa/recomana l'especialista del CRE de discapacitat visual d'aquesta matèria, i que bàsicament són; tenir un pentagrama ben nítid i ampliat, disposar de les partitures amb antel·lació, sobretot quan ha d'utilitzar la flauta com a instrument. D'altre banda, es fa un seguiment oftalmològic regular per part de la família que, informa tant a l'escola com a la mestra itinerant quan es produeix algun canvi. Per tant, podem parlar o afirmar que la col·laboració família-escola-CREdv té una excel·lent coordinació.

També participa regularment de les activitats escolars organitzades per l'escola i que es realitzen fora de l'espai escolar (sortides, colònies,...). Al marge de l'escola també hi participa en un club de temps lliure.

Quinzenalment també assisteix a les activitats complementaries que organitzen els mestres itinerants del CREdv i que es duen a terme a les seves instal·lacions. Aquestes activitats permeten al nen l'adquisició d'estratègies i tècniques específiques així com, compartir aquestes activitats amb altres nens amb una situació visual semblant.

Per últim, en les habilitats socials i relacions interpersonals, l'alumne està ben adaptat al grup-classe, mantenint una bona relació tant amb els seus companys com amb els professors del seu nivell.

Després de recollir tota aquesta informació del context i de l'alumne i a més a més, tenint en compte que la detecció de necessitats ha sigut per una banda, expressada pels propis professionals que treballen directament amb l'alumne i porten el seu cas, hem de veure quina és la necessitat essencial per portar a terme una solució. Per una banda, tenim el dèficit visual però és un tema que es troba cobert gràcies als ajuts i les orientacions dels professionals del CRE ONCE. Així doncs, crec que la necessitat primordial d'aquest alumne és treballar l'atenció per millorar el seu aprenentatge i pal·liar un possible fracàs educatiu.

5. FONAMENTACIÓ TEÓRICA

5.1 L'estudi de l'atenció en el marc dels processos psicològics bàsics

Els processos psicològics bàsics són esdeveniments fonamentals de l'estudi de la Psicologia i es troben enfrontats en l'origen de qualsevol manifestació conductual. Així, es tracta de funcions nervioses organitzades seqüencialment, a manera de propiciar la subsistència de l'organisme en relació amb les exigències del medi ambient biològic i social, a través de la interacció entre aquests últims i el sistema nerviós central. Per Neisser (1976), qualsevol cosa que coneixem de la realitat, ha de ser mediada per, no només pels òrgans dels sentits, sinó per complexos sistemes que interpreten i reinterpreten la informació sensorial. Aquests sistemes que un cop recullen la informació sensorial a través dels sentits, la organitzen, són els anomenats processos psicològics bàsics.

Dins dels processos psicològics bàsics es troba l'atenció, estretament lligada a la resta de processos bàsics com la percepció, la memòria, la motivació, l'emoció, l'aprenentatge, el pensament, el llenguatge, etc.

Si donem un cop d'ull als orígens del seu estudi psicològic hem de fer èmfasi a William James (1890), qui va proposar una base conceptual sòlida sobre la qual emprendre l'estudi atencional. Creia fermament que la nostra experiència venia determinada per la nostra atenció, la qual es veia lligada a través de la consciència, de manera indissoluble.

5.2 Què és l'atenció?

L'atenció exerceix un important paper en diferents aspectes de la vida de l'home, tal és així que han estat múltiples els esforços realitzats per molts autors per definir-la, estudiar-la i delimitar el seu estatus entre els processos psicològics bàsics.

Les definicions que a continuació es citen són totes vàlides, malgrat que no s'ha arribat a un consens, l'estudi de l'atenció continua. Per tant, després de més de cent anys d'investigació, l'afirmació de William James (1890) "Tots sabem què és l'atenció" en la seva obra "Principios de psicología" no sembla tan evident. El problema d'arribar a aquest consens diu Javier de la Fuente (2010), és el fet que l'atenció no es pot entendre com un mecanisme unitari, sinó que remet a una pluralitat de fenòmens psicològics.

Segons García (2005) defineix l'atenció com un mecanisme que posa en marxa una sèrie de processos i operacions gracies a les quals, som més receptius als successos de l'ambient i portem

a terme una gran quantitat de tasques de forma més eficaç. Els processos implicats poden ser de tres tipus:

- 1) Els processos selectius, que s'activen quan l'ambient ens exigeix donar resposta a un sol estimulo o tasca en presència d'altres estímuls o tasques variades i diverses. Per exemple, centrar-nos en el que diu el professor a classe i no en la conversació que paral·lelament s'està donant al passadís.
- 2) Els processos de distribució, que es posen en marxa quan l'ambient ens exigeix atendre a varies coses a la vegada i, no com en el cas anterior, centrar-nos en un únic aspecte de l'ambient. Un exemple seria l'activitat de conduir: mentre anem conduint parlem amb el nostre acompanyant, mirem pel mirall retrovisor per comprovar els cotxes de darrera, controlem el moviment de pedals, etc.
- 3) Els processos de manteniment o sosteniment de l'atenció, que es produeixen quan hem de concentrar-nos en una tasca durant períodes de temps amplis. Un exemple seria estudiar per un examen.

Per tant, acaba definint l'atenció com el mecanisme implicat directament en l'activació i el funcionament dels processos i/o operacions de selecció, distribució i manteniment de l'activitat psicològica. Tanmateix, diversos autors la defineixen com un procés, i assenyalen que l'atenció presenta fases entre les que podem destacar la fase d'orientació, selecció i sosteniment de la mateixa. (Ardila, 1979; Celada, 1989; Cerdá, 1982; Luria, 1986; Taylor, 1991).

Reategui (1999) assenyalava que l'atenció és un procés discriminador i complex que acompanya tot el processament cognitiu, a més és el responsable de filtrar informació i anar assignant els recursos per permetre l'adaptació interna de l'organisme en relació a les demandes externes.

Altres autors consideren que l'atenció és un mecanisme, que engega als processos que intervenen en el processament de la informació, i participa i facilita el treball de tots els processos cognitius, regulant i exercint un control sobre ells (García, 1997; Rosselló, 1998; Ruiz-Vargas, 1987).

Per Rubenstein (1982) l'atenció modifica l'estructura dels processos psicològics, fent que aquests apareguin com a activitats orientades a certs objectes, la qual cosa es produeix d'acord al contingut de les activitats plantejades que guien el desenvolupament dels processos psíquics, sent l'atenció una faceta dels processos psicològics.

Tudela (1992) diu que es un mecanisme central de capacitat limitada que la seva funció primordial és controlar i orientar l'activitat conscient de l'organisme conforme a un objectiu determinat.

Segons, Roselló i Mir (1998), la realització de la gran majoria de tasques i activitats que hem de portar a terme al llarg de la nostra vida, suposa sempre la adequada distribució d'uns recursos cognitius que són desgraciadament finits, de forma que la nostra conducta sigui, lo més adaptativa possible respecte al medi i que optimitzi les nostres possibilitats de supervivència funcional. Resulta obvi que no podem acaparar per complet l'enorme flux sensorial que prové del nostre entorn, ni podem tenir en compte a la vegada totes les associacions que tenen lloc a la nostra ment, ni podem planejar una acció i actuar simultàniament de totes les maneres en que podríem fer-ho. Són els nostres mecanismes atencionals el que ens permeten dirigir els nostres recursos mentals només sobre alguns aspectes del medi, sobre tot el més rellevant del nostre complex univers cognitiu, o be, sobre l'execució de les accions que considerem més adequades d'entre aquelles potencialment possibles. És també, gràcies al mecanisme atencional pel que se'ns permet, en un moment donat, repartir els recursos entre varies fonts d'informació, o entre varies tasques, maximitzant l'eficàcia.

I des d'una mirada més propera, tenim a Ballesteros (2000), que explica que es un procés pel qual podem dirigir els nostres recursos mentals sobre alguns aspectes del medi, els més rellevants, o bé sobre l'execució de determinades accions que considerem més adequades entre les possibles. Fa referència al estat d'observació i d'alerta que ens permet prendre consciència del que passa al nostre entorn.

Fent referència a les funcions executives, Rebollo i Montiel (2006), exposen que l'atenció es relaciona amb aquestes però no es una d'elles.

Les característiques més importants de l'atenció són dos segons García (1997); té una determinada amplitud, pot ser més o menys intensa, pot oscil·lar i pot exercir funcions de control.

- Amplitud: fa referència a la quantitat d'informació que l'organisme pot assimilar al mateix temps. Per exemple en l'atenció visual la capacitat que té l'organisme per processar simultàniament varis estímuls es de 6-8 ítems. En canvi, és molt difícil atendre a dues conversacions a la vegada. L'àmbit de l'atenció pot ampliar-se considerablement, i per això es necessari que siguem capaços d'agrupar significativament la informació que se'ns presenta.
- Intensitat: es coneix amb el nom de *fluctuacions* de l'atenció. El temps que pot durar aquestes fluctuacions pot ser variat. Així, els canvis d'intensitat de l'atenció poden ser de dos tipus: curts i transitoris o llargs i relativament permanents. Els primers anomenats fàssics i els segons, tòncics.

5.3 Tipus d'atenció

Segons expressa Garcia (1997), quan es parla dels diferents tipus d'atenció existents, son diversos els criteris que es poden utilitzar, però la més coneguda és la que diferencia entre atenció selectiva, atenció dividida i atenció sostinguda. Per tant, a continuació es parlarà sobre aquesta separació, ja que dins la psicologia cognitiva també es considera així.

- **Atenció Selectiva:** És l'habilitat d'una persona per respondre als aspectes essencials d'una tasca o situació i passar per alt o abstenir-se de fer cas a aquelles que són irrelevantes (Kirby i Grimley, 1992)
- **Atenció Dividida:** Aquest tipus d'atenció es dona quan davant una sobrecàrrega estimular, es distribueix els recursos atencionals amb els quals compta el subjecte per dur a terme una activitat complexa (García, 1997).

Per la seva banda, Kirby i Grimley (1992) utilitzen el terme Capacitat d'Atenció per referir-se a la capacitat d'atendre a més d'un estímul alhora, ressaltant la seva importància per a l'aprenentatge escolar.

- **Atenció Sostinguda:** Ve a ser l'atenció que té lloc quan un individu ha de mantenir-se conscient dels requeriments d'una tasca i així, poder ocupar-se d'ella per un període de temps perllongat (Kirby i Grimley, 1992).

D'acord al grau de control tenim dos tipus d'atenció: Atenció Involuntària i Atenció Voluntària.

- **Atenció involuntària:** L'atenció involuntària està relacionada amb l'aparició d'un estímul nou, fort i significatiu, i desapareix gairebé immediatament amb el sorgiment de la repetició o monotonia. L'atenció involuntària tendeix a ser passiva i emocional, doncs la persona no s'esforça ni orienta la seva activitat cap a l'objecte o situació, ni tampoc està relacionada amb les seves necessitats, interessos i motius immediats. Una de les seves característiques més importants és la resposta d'orientació, que són manifestacions electrofisiològiques, motores i vasculars que es donen davant estímuls forts i nous, tal resposta és innata (Luria, 1988).
- **Atenció Voluntària:** L'atenció voluntària es desenvolupa en la infantesa amb l'adquisició del llenguatge i les exigències escolars. En una primera instància serà el llenguatge dels pares que controlin l'atenció del nen encara involuntària. Una vegada que el nen adquireixi la capacitat d'assenyalar objectes, nomenar-los i pugui interioritzar el seu llenguatge, serà capaç de traslladar la seva atenció de manera voluntària i independent dels adults, la qual cosa confirma que l'atenció voluntària es desenvolupa a partir de

l'atenció involuntària, i amb l'activitat pròpia de l'home es passa d'una a una altra constantment (Parany i Cairo, 1990; Rubenstein, 1982).

Luria (1988) basat en les teories de Vigotsky, recolza l'origen social de l'atenció voluntària, que es desenvolupa a través de les interrelacions del nen amb els adults, els qui en un inici guien la seva atenció, aquesta s'activa davant una instrucció verbal i es caracteritza per ser activa i conscient. L'atenció voluntària és suprimida fàcilment quan es dóna una resposta d'orientació, per exemple quan el nen es distreu davant nous estímuls.

I fent èmfasi a la classificació proposada per Ballesteros (2000) molt més elaborada tenint en compte diferents criteris, obtenim el següent quadre:

Clasificación basada en la propuesta de Ballesteros (2000)		
CRITERIO	TIPOS DE ATENCIÓN	
Origen y naturaleza de los estímulos	Atención interna	Atención externa
Actitud del sujeto	Voluntaria / Activa	Involuntaria / pasiva
Manifestaciones motoras y fisiológicas	Abierta	Encubierta
Interés del sujeto	Dividida	Selectiva / focalizada
Modalidad sensorial	Visual / espacial	Auditiva / temporal

L'atenció interna i externa: es denomina així en la mesura en que la capacitat d'atenció estigui dirigida cap als propis processos mentals o a tot tipus d'estimulació interoreceptiva, o bé cap a estímuls que provenguin de l'exterior.

L'atenció voluntària i involuntària: està determinada per l'actitud activa o passiva, del subjecte cap als estímuls. En l'atenció voluntària és el subjecte el que decideix l'àmbit d'aplicació de la seva capacitat atencional, mentre que l'atenció involuntària o passiva és el poder de l'estímul el que capta al subjecte.

L'atenció oberta i encoberta: L'atenció oberta va acompanyada d'una sèrie de respostes motores i fisiològiques que produeixen modificacions posturals en el subjecte; en l'encoberta no es possible detectar els seus efectes mitjançant l'observació.

L'atenció dividida i atenció selectiva o focalitzada: aquesta classificació ve determinada per l'interès del subjecte. En l'atenció dividida són varis els estímuls o situacions que entren en el camp atencional, en l'atenció selectiva l'esforç es dirigeix cap a un camp en concret en el que

poden incidir altres processos psíquics. Aquest tipus d'atenció s'utilitza molt com a mètode d'investigació de l'eficàcia del processament simultani.

L'atenció visual i auditiva: Les dues es troben en funció de la modalitat sensorial a la qual s'apliqui i de la naturalesa de l'estímul. L'atenció visual està més relacionada amb els conceptes espacials, mentre que l'auditiva està en paràmetres temporals.

5.4 L'atenció i la seva relació amb altres processos

L'activitat psicològica de l'home es caracteritza pel funcionament conjunt i interactiu de processos i mecanismes, les quals tenen funcions concretes, d'aquesta manera l'atenció no és una activitat aïllada, sinó que es relaciona directament amb els processos psicològics a través dels quals es fa notar.

Per a Rosselló (1998) i Tudela (1992; vegeu en García, 1997) la relació entre l'atenció i els processos psicològics radica que l'atenció actua com a mecanisme vertical, que controla i facilita l'activació i el funcionament d'aquests processos. Les relacions que es poden establir són les següents:

L'atenció, està demostrat que es relaciona amb la motivació i l'emoció, considerades com a factors determinants de l'atenció. D'aquesta manera un estat d'alta motivació i interès estreny el nostre focus atencional, disminuint la capacitat d'atenció dividida, així com el to afectiu dels estímuls que ens arriben i els nostres sentiments cap a ells contribueixen a determinar com va a ser el nostre focus d'atenció prioritari. També atenció, motivació i emoció es troben relacionats des del punt de vista neurobiològic. El Sistema Activador Reticular Ascendent (SARA) que activa el mecanisme atencional, estableix estretes relacions neuroanatòmiques amb l' Hipotàlem, que és el centre motivacional per excel·lència i forma part del cervell de les emocions en estar integrada en el sistema límbic. A més el SARA és també responsable de processos motivacionals i emocionals per la implicació de vies catecolaminèrgiques en els tres processos (Puente, 1998; García, 1997; Rosello, 1998).

D'altre banda, (García, 1997; Rubenstein, 1982; Kahneman, 1973) relacionen l'atenció amb la percepció, gràcies a la qual seleccionem mes eficaçment la informació que ens és rellevant. L'atenció considerada com a propietat de la percepció produeix dos efectes principals:

- Que es percebin els objectes amb major claredat.

-Que l'experiència perceptiva no es present de forma desorganitzada, sinó que en excloure i seleccionar dades, aquests s'organitzin en termes de figura i fons.

Així, l'existència de l'atenció en el procés de percepció significa que l'home no solament sent, sinó que també escolta, fins i tot a nivells intensos, i que l'home no solament veu, sinó que observa i contempla. Com també, l'atenció intervé en una de les fases del procés de percepció, quan en una fase inicial de la percepció es divideixen en unitats, segments o grups el camp que forma l'estimulació, l'atenció entra en joc en el moment en què algunes d'aquestes unitats subdividides reben major realç de figures que uns altres.

En quant a l'atenció lligada a la intel·ligència ha estat entesa de manera general com la capacitat de donar solucions ràpides i eficaces a determinats problemes. No obstant això per realitzar un treball de manera eficient es requereix d'habilitat, en aquest sentit l'atenció seria una de les eines que possibilita i optimitza aquesta habilitat. Així, va considerar que la capacitat d'un individu de reorientar la seva atenció amb certa rapidesa (oscil·lació de l'atenció) i d'atendre a més d'un estímul alhora (distribució de l'atenció) poden ser considerats com a components importants de la intel·ligència. D'aquesta forma atenció i intel·ligència es defineixen en termes d'habilitat per manejar gran quantitat d'informació (García, 1997).

Per últim, una relació molt important és la que esdevé entre l'atenció i la memòria, ja que la memòria assegura l'emmagatzematge de la informació, sent l'atenció un dels factors associats al seu bon funcionament, entesa aquesta com l'esforç realitzat per la persona tant en la fase d'emmagatzematge com en la fase de recuperació de la informació. La formació d'esquemes, l'ús d'estratègies de codificació per a la informació, i el tipus de tasca recordo a realitzar constitueixen uns altres dels factors que asseguren el treball d'una memòria eficaç. No obstant això, hi ha autors que consideren que l'atenció no resulta tan necessària per a la codificació en la memòria, atès que la memòria també s'expressa en tasques que no requereixen una manifestació conscient de l'experiència passada, com sol succeir amb l'aprenentatge implícit o inconscient (Parany i Cairo, 1990; Reategui, 1999; Ruiz-Vargas, 1994).

5.5 Quan diem que hi ha falta d'atenció?

A l'hora de especificar que un nen té falta d'atenció, Lopez i García (1997), fan èmfasi en que primer hem de tenir en compte que el desenvolupament de l'atenció és un procés gradual, evolutiu, i el nivell de desenvolupament dels mecanismes atencionals depèn bàsicament de la edat. Per tant, és possible que un nen no tingui problemes d'atenció realment, sinó que, per a la

seva edat, encara no ha adquirit un nivell de desenvolupament atencional òptim. En aquest sentit, direm que un nen té realment problemes atencional quan:

- a) El seu desenvolupament evolutiu en aquest procés no és el normal, sinó que està per sota de la seva edat cronològica i/o mental (Lopez i García, 1997).
- b) Es produeixen desordres concrets que donen lloc a un quadre psicopatològic determinat (Lopez i García, 1997).

Quan existeix un problema d'atenció, les manifestacions més típiques solen ser:

- ➔ Conductes de falta d'atenció: Els processos atencional van acompanyats d'una sèrie de manifestacions, i aquestes també pateixen canvis com a conseqüència de les errades en el funcionament d'aquests mecanismes. A nivell psicofisiològic, una de les manifestacions més típiques és el baix nivell d'activació cortical. A nivell purament conductual, les manifestacions més característiques són, les oscil·lacions contínues de l'atenció per la presència de distractors.
- ➔ Un baix rendiment en proves i/o tasques que exigeixen fonamentalment habilitats atencional. Per exemple, no aconseguir concentrar-se en l'estudi i, no recordar gairebé res al dia següent. En aquests casos parlem de *dèficits d'atenció*.

La majoria de disfuncions atencional es manifesten en dèficits atencional i/o conductes de falta d'atenció, però no sempre és així. Pot ocórrer tant per excés com per defecte. El que realment defineix la disfunció és la falta d'adaptabilitat a las demandes ambientals.

Disfuncions atencional:

Es parla de disfunció atencional per definir aquells casos en els que els mecanismes de funcionament d'atenció fallen i/o no s'utilitzen adequadament. Aquests errors poden venir provocats, o bé per no tenir aquests processos –com és el cas dels nens molt petits- , o bé per no saber utilitzar-los. En aquests casos es parla de discapacitat o deficiència atencional.

Lopez i García (1997), proposen una descripció de les disfuncions atencional més importants que tenen lloc a la infància.

- ➔ Disfuncions d'amplitud de l'atenció: en algunes ocasions, els individus poden tenir un focus atencional excessivament ampli i d'altres massa estret. En el primer cas, remet a una sobrecarrega d'informació, la qual no pot manegar, i en el segon cas, no pot processar una quantitat d'informació que la majoria ho faria sense problema.

- ➔ Errades en la rapidesa de les oscil·lacions de l'atenció: és així quan el subjecte és excessivament lent a l'hora de desplaçar la seva atenció d'un objecte a un altre o d'una tasca cap a una altra, i es considera com una falta de flexibilitat atencional. És molt freqüent en nens, sobretot en menors de 7 anys.
- ➔ Problemes de concentració: poden produir-se tant per defecte com per excés. La falta de concentració té lloc quan els nivells de concentració del subjecte són baixos i per tant no focalitza la seva atenció adequadament. Aquesta escassa concentració s'aguditza quan els nivells d'activació no són òptims, quan l'entorn de la tasca és massa familiar, quan hi ha escàs interès pels estímuls de l'ambient o escassa motivació per la tasca a realitzar. D'altra banda, la hiperconcentració consisteix a una concentració excessiva en algun aspecte de l'ambient, pel que el subjecte no respon als estímuls restants, també es coneix amb el nom d'atenció focalitzada. Aquest fenomen és molt freqüent en nens, sobretot els d'edat preescolar.
- ➔ Distractibilitat: Coneguda amb el nom de distracció. Es defineix com la incapacitat per ignorar la informació rellevant, és a dir, els distractors. Quan les alteracions de distractibilitat són importants, és parla d'*aproxexia* o *hiperproxexia*, terme clínic que la seva manifestació principal són les contínues oscil·lacions d'atenció, que donen lloc a una atenció totalment dispersa. Aquest també és un fenomen que es dona amb major freqüència en els nens.
- ➔ Falta d'intensitat: es produeix quan el llindar del focus atencional és excessivament alt: si els estímuls que es presenten no són molt intensos, no arriben al llindar del focus atencional, i per tant no capta l'atenció del subjecte. Aquest és un problema atencional i no perceptiu o sensorial.
- ➔ Indiferència: té lloc quan el subjecte no mostra interès pels estímuls del voltant. Així, davant la presència d'informació rellevant el subjecte no posa en marxa els seus mecanismes atencionals i no processa la informació.
- ➔ Curiositat excessiva: es produeix quan l'individu mostra un interès excessiu per tots els estímuls de l'ambient, pel que contínuament està prestant atenció a totes les coses i dona lloc a una atenció totalment dispersa.
- ➔ Escassetat de recursos atencionals: es produeix en aquells casos en els que el subjecte no compta amb suficients recursos d'atenció. Sol donar-se en persones que el seu nivell d'activació és excessivament baix.

- ➔ Errades en els mecanismes de distribució: Encara que disposem de suficients recursos, a vegades no sabem organitzar-los suficientment bé. És a dir, seria la incapacitat per saber utilitzar aquests mecanismes. Es produeix en els casos en els que el nivell d'activació és excessivament alt.
- ➔ Fatigabilitat: És la tendència a aparèixer alts nivells de fatiga excessivament aviat. Com per exemple, la incapacitat per concentrar-se en la realització d'una tasca, encara que no existeixin distractors. També apareix en tasques que requereixen l'atenció sostinguda, això és dificultat per mantenir l'atenció.
- ➔ Impersistència: és la tendència repetida que un individu tendeix a no mantenir l'atenció durant molt de temps. En aquests casos, el subjecte no té fatiga.
- ➔ Disfuncions de la vigilància: la vigilància és el nivell de receptivitat d'un organisme al medi. Així doncs, les disfuncions de vigilància poden ser de dos tipus:
 - Dèficits de vigilància: es produeix quan la receptivitat del subjecte al ambient és excessivament baixa, és a dir, els nivells d'atenció no són alts. En aquests casos, el rendiment del subjecte es menor i la falta d'atenció es produeix abans.
 - Hipervigilància: es produeix quan el nivell de receptivitat del organisme és excessivament alt. Es pot manifestar de dues maneres: atenent a qualsevol estímul que sorgeixi a l'ambient, el que donarà lloc a una atenció totalment dispersa; o atenent selectivament a certs estímuls que són importants per al subjecte. En el primer cas es parla de *hipervigilància general* i en el segon cas, d'*hipervigilància específica*.

5.6 Causes dels problemes d'atenció en els nens.

Segons López i García (1997) expliquen que existeixen factors que poden afavorir el desenvolupament dels problemes d'atenció. Els més importants són:

- Trastorns orgànics: alguns trastorns orgànics de naturalesa no nerviosa poden ocasionar problemes d'atenció. Com per exemple, un nen mal alimentat o amb anèmia no tindrà els seus ritmes biològics bàsics harmonitzats, i sense ells difícilment pot aconseguir un ritme atencional adequat. De totes maneres, els casos més freqüents de trastorns orgànics que poden facilitar trastorns d'atenció són els dèficits sensorials, sobretot visuals i auditius. Per això, és important detectar si un nen té aquests dèficits, perquè llavors no existeix un

problema atencional de base. Aquest tipus de dèficits sensorials haurien de ser detectats abans d'entrar a l'escola, però si no es així i s'observa que el nen s'apropa molt al paper, s'aixeca per anar a la pissarra i mirar el que hi ha escrit, demana que se li repeteixin les preguntes, etc., s'hauria de consultar al especialista.

- Presència d'estímul distractors: existeixen una sèrie de factors relatius a les característiques dels objectes (grandària, color, moviment, etc.) que fa que la nostra atenció es presti, de forma involuntària, a determinats aspectes del ambient. En la mesura en que apareixen aquests *factors determinants externs*, i no siguin rellevants per al nostre objectiu principal, és a dir, es converteixen en distractors, provocarà un problema d'atenció. En ocasions, perquè són estímuls atractius per l'infant (ex; la televisió, jocs,...) i d'altres perquè apareixen com estímuls pertorbadors (ex; sorolls, interferències, excés de calor o fred, etc.).

Ara bé, els distractors que no són específics com el soroll, poden augmentar el nivell de concentració d'una persona en la informació rellevant en aquells casos en els que el nivell d'activació fisiològica és baix. Pel contrari, quan els distractors són específics, apareixen clares interferències degut a la incompatibilitat dels estímuls contextuais.

- Característiques de la tasca: s'ha de tenir en compte que les activitats molt monòtones o poc variades propicien el cansament i la dispersió de l'atenció, i molt més si ens centrem en infants. D'altra banda, els dèficits són per exigir rendiments en determinades tasques en les que les habilitats o destreses no estan desenvolupades o consolidades.
- Característiques personals: l'evolució, desenvolupament i adquisició d'estratègies atencionals són específiques per a cada persona, resultat del seu bagatge constitucional en interacció amb l'ambient familiar i social. López i García (1997) parteixen de nombrosos estudis sobre el comportament infantil on es relaciona l'atenció amb el bagatge constitucional de l'individu, com per exemple; Rothbart, Posner y Hershey (1995), que exposen la distracció i el desenvolupament i persistència de l'atenció com a trets que defineixen el temperament d'un infant.

També s'han relacionat certs trets de personalitat amb certs problemes d'atenció. Un dels trets de personalitat més estudiats és l'extraversió/introversió. En el seu model de personalitat, Eysenck (1967), afirma que el tret extraversió/introversió no fa referència estrictament parlant al component social, sinó que es refereix a la sensibilitat als canvis d'estimulació del medi ambient. En concret, els introvertits són persones que prefereixen una estimulació poc excessiva i poc canviant, mentre que els extravertits presenten uns

nivells baixos d'activació cortical i prefereixen canvis continus d'estimulació. D'aquesta manera, les persones extravertides es distreuen més fàcilment i tenen problemes per mantenir l'atenció.

- Estats transitoris: són situacions que tenen lloc en un moment més o menys ampli de la vida d'un individu i que influeixen en l'activitat mental i conductual d'aquest. En el cas dels problemes d'atenció, els més importants són la fatiga, l'estrès i la son.

La fatiga és un factor important, ja que quan més fatigats estem, més difícil és que podem concentrar-nos en una tasca i, molt més, mantenir l'atenció.

L'estrès és un factor que augmenta els nivells d'activació d'un individu. En conseqüència, no té perquè ser un factor negatiu si no es supera el nivell òptim. Ara bé, quan l'estrès és excessiu, els nivells d'activació es disparen i la conseqüència més evident en aquestes situacions és que el focus atencional s'estreta i es restringeix cap als estímuls que provoquen l'estrès, sense atendre a altres estímuls no estressants que podrien ser importants per la adaptació al medi.

En el cas de la son, un dels efectes principals de la privació de la son és el descens del nivell d'activació. En conseqüència, disminueix la capacitat per enfocar l'atenció sobre estímuls rellevants o crítics, augmenta la susceptibilitat als efectes perturbadors dels distractors i disminueix la intensitat de l'atenció.

En qualsevol d'aquestes situacions anteriors, lo més important és que l'infant, en aquest cas, tingui un bon règim alimentari i un ritme correcte d'horaris de treball, repòs i son.

Per tant, el cas al que pretenc donar resposta ens trobem amb un trastorn de caràcter orgànic, dèficit visual, que segurament dona lloc a aquesta falta d'atenció, encara que tot això provoca una càrrega emocional amb la que també s'ha de treballar.

En altres ocasions, una persona pot manifestar conductes de falta d'atenció i/o dèficits atencionals que la seva existència no ve afavorida per cap dels factors anteriors. Normalment en aquests casos:

- a) No només apareix una disfunció atencional aïllada, sinó que solen aparèixer de forma conjunta varies d'elles.
- b) La falta d'adaptabilitat al ambient és molt major que en d'altres problemes d'atenció.
- c) La manera de funcionar l'atenció no és la habitual.

Quan apareixen totes aquestes circumstàncies podem dir que un individu o bé manifesta els problemes atencional típics d'un trastorn mental i/o conductual o bé, pateix un trastorn específic d'atenció.

En el camp de la psicopatologia infantil és on més s'han estudiat els trastorns d'atenció que es presenten en certs quadres o síndromes. El trastorn atencional infantil per excel·lència és el conegut amb el nom de "síndrome de dèficit d'atenció" o "trastorn de dèficit d'atenció" (TDA; també conegut com ADD: *attention deficit disorder*).

Actualment el diagnòstic d'aquest trastorn s'estableix a partir dels criteris de les classificacions oficials dels trastorns mentals CIE 10 i DSM-IV, proposats respectivament per la Organització Mundial de la Salut (OMS), i per l'Associació Americana de Psiquiatria (APA).

El DSM-IV, en concret, distingeix entre un tipus predominantment inatent, un tipus predominantment hiperactiu/impulsiu i un tipus combinat. El diagnòstic diferencial, que ocupa el tipus predominantment inatent, que és el que ens interessa, s'estableix en base a la presència dels següents símptomes:

- a) Inatenció. Ha de donar-se sis o més de les següents característiques:
- No presta atenció suficient a detalls o fa errors per descuidar-se.
 - Té dificultats per mantindre l'atenció en tasques lúdiques.
 - Sembla no escoltar quan se li parla directament.
 - No segueix instruccions i no finalitza les tasques.
 - Té dificultats per organitzar tasques i activitats.
 - Evita o no li agrada dedicar-se a tasques que requereixen un esforç mental sostingut.
 - Perd objectes necessaris per a tasques o activitats.
 - Es distreu amb estímuls irrellevants.
 - Es descuidat en activitats diàries.

5.7 Conseqüències

Segons Lopez i García (1997), exposen que en el cas dels nens és molt freqüent escoltar expressions de la vida quotidiana que fan referència a aquest dèficit atencional, com per exemple “sembla que no m'escolta”, “es distreu fàcilment”, etc.

I es que en efecte, el tema dels problemes atencionals durant l'edat escolar és bastant important. Segons Manga, Fournier y Navarredonda (1995), diversos estudis evidencien que els mestres descriuen 49 per 100 dels nens i el 27 per 100 de les nenes com inatents; i que els casos més greus, és a dir, aquells que ja són considerats com un trastorn psicopatològic afecten a entre un 3 i un 10 per 100 de la població infantil en edat escolar.

D'altre banda, alguns articles també en parlen dels problemes atencionals i el relacionen amb el anomenat “fracàs escolar”.

Una notícia sobre Andalusia extreta del diari SUR, parla sobre la falta d'interès, dient que és una de les causes dels preocupants índexs de fracàs escolar. Per centrar-nos en algunes xifres, trobem que a primària el fracàs escolar ascendeix al 25% amb un alumnat de 92.678 nens, es a dir, que afecta a 23.000 estudiants. Amb un índex de fracàs escolar del 25% en Primària i del 30% en secundària i amb una taxa d'abandonament dels estudis postobligatoris del 37.55%, buscar solucions per reduir el desencant dels alumnes pels estudis s'ha convertit en indispensable per al sistema educatiu. I dins d'aquestes causes, la falta d'atenció es troba entre els punts clau.

Un altre estudi extret de Breslau J (2009)(CD annexes 1), parla sobre els problemes d'atenció a l'infància afecta al èxit educatiu durant l'adolescència i fent un seguiment amb una prospecció d'onze anys les conclusions a les quals arriben són les següents:

“Els problemes d'atenció a l'edat de 6 anys poden disminuir l'èxit educatiu a l'edat de 17 anys”.

Atenció i problemes d'aprenentatge:

“La mayor parte de las investigaciones manifiestan que, aunque las puntuaciones en capacidad intelectual son normales, los niños con TDA tienen problemas de aprendizaje y rendimiento escolar. Tal es así que se considera a ciertos problemas de atención, como una escasa concentración, pueden llegar a pronosticar dificultades en la lectura, por ejemplo”. (López i García, 1997)

També és cert que les característiques específiques de les falles atencionals són diferents. Això és, segons Douglas i Peters (1979), els determinants centrals dels problemes de rendiments en els hiperactius es deuen als factors atencionals següents: inhabilitat per sostenir l'atenció, pobre

control inhibitori i pobre modul·lació de l'activació o arousal. Aquestes característiques de l'atenció provoquen series dificultats quan les tasques demanen un esforç concentrat, sostingut i autodirigit, així com una actitud reflexiva.

Segons Sanchez (2008), les dades recollides per Cantwell i Baker (1991) indiquen que entorn del 50% dels subjectes diagnosticats amb trastorn per dèficit d'atenció presenten retards importants en les àrees acadèmiques bàsiques: lectura i matemàtiques. D'altra banda, la probabilitat que l'alumnat amb dificultats d'aprenentatge mostri també la simptomatologia del trastorn per dèficit d'atenció és igualment considerable; entre el 40 i el 50%. (Korkman i Pesonen, 1994)

El trastorn per dèficit d'atenció pot provocar comorbiditats amb problemes de discapacitat lectora com exposen Gastaminza, Bielsa i Tomàs. en el seu article "Trastorno en la adquisición de las habilidades escolares con énfasis especial en los trastornos de la lectura" (CD annexes 2). Expliquen que el rendiment acadèmic pobre o baix sol coexistir amb problemes de conducta escolar freqüentment. El mal rendiment acadèmic pot ser secundari a problemes emocionals, mal comportament, descens de la motivació, ensenyament inadequat, entre d'altres.

El 20-25% dels alumnes amb alteracions en la lectura presenten un trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat, mentre que el 10-50% d'alumnes amb trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat presenten problemes de lectura concurrents.

No es coneixen les raons exactes de la comorbiditat entre els problemes de lectura i el trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat, però alguns estudis suggereixen que es degut per influències genètiques.

L'elevat solapament entre ambdues alteracions, obliga al professional a revisar sempre el progrés acadèmic d'un alumne amb aquestes característiques. De la mateixa manera és important, detectar l'existència d'un trastorn per dèficit d'atenció, amb o sense hiperactivitat, en aquells alumnes amb problemes de lectura amb la finalitat d'enfocar millor la intervenció i estratègies necessàries.

Per tant, veiem obvi que els trastorns atencionals o dèficits d'atenció de qualsevol tipus acaba afectant al nostre aprenentatge, en menor o major mesura, depenent la causa i la gravetat.

5.8 Tècniques de diagnòstic

Segons Lopez i García (1997), les tècniques de diagnòstic més importants utilitzades són l'avaluació mèdica y neurològica, l'avaluació de rendiment escolar y l'avaluació psicològica. En aquells casos que es cregui que els problemes d'atenció poden ser per problemes orgànics, de

lesió cerebral o d'una activació cortical excessivament baixa s'haurà de derivar el cas als psicòlegs clínics que puguin fer-li una exploració mèdica i neurològica.

D'altre banda, centrant-nos en l'aspecte psicològic, les tècniques més importants per dur a terme un diagnòstic dels problemes d'atenció són:

- Observació conductual: a través de observació directa de l'alumne, l'entrevista, les escales i qüestionaris.
- Avaluació Psicomètrica: Consisteix en l'aplicació de proves objectives en las que el subjecte aconsegueix un rendiment que ve expressat mitjançant una puntuació obtinguda en la prova. A partir d'aquesta informació, els tests psicomètrics ens informen de si existeix dèficit d'atenció o no i ens permet fer inferències sobre el funcionament dels mecanismes atencional.

Algunes proves específiques d'atenció són:

- Atención San Pío X
- BG-3, BG-9, BG-10
- Test de repetición de dígitos
- Thoulouse-Pieron: T-P
- Cuadrado de letras: CL
- Test de figuras enmascaradas
- Prueba *stroop*
- Diferencias de letras
- Test de ejecución Continua (CPT)

D'altre banda, tenim el Test d'atenció D2 de Brickenkamp (2001), és una prova d'aplicació individual i col·lectiva, d'entre 8 i 10 minuts de duració i que es pot aplicar a partir dels 8 anys. El seu objectiu és la mesura dels processos bàsics necessaris per tenir èxit en tasques complexes, com són l'atenció, concentració mental, esforç i control atencional. La prova ofereix una mesura precisa de la velocitat i qualitat del processament (TOT) i de la quantitat de concentració (CON). Aquest instrument s'ha utilitzat en clíniques pel diagnòstic diferencial, entre altres, en nens amb problemes amb TDAH.

Altres proves alternatives o complementaries per avaluar el TDA-H y la atenció, són:

- Escala de DSM-IV (A.P.A, 1995)
- Test de desordres d'hiperactivitat/déficit d'atenció (A.D.H.D.T)
- Protocol d'avaluació general i específica del TDA-H (nens i adolescents)

I més en concret, trobem diferents tests que mesuren els diferents tipus d'atenció i altres processos cognitius, mostrats en la següent taula:

CONCENTRACIÓN	Figuras incompletas, Dígitos directos-indirectos y Letras y Números del WAIS-III; Atención y cálculo del Mini-Mental.
ATENCIÓN EJECUTIVA	Dígitos directos-indirectos y Letras y Números del WAIS-III; Wisconsin Card Sorting Test; Trail Making Test
ATENCIÓN DIVIDIDA	Tiempo de reacción secuencial
FLEXIBILIDAD MENTAL; RAZONAMIENTO LÓGICO	Wisconsin Card Sorting Test; Trail making test
ATENCIÓN Y MEMORIA INMEDIATA VERBAL	Dígitos directos-indirectos; Letras y Números del WAIS-III
ATENCIÓN Y MEMORIA INMEDIATA VISUAL	Corsi.
ATENCIÓN SELECTIVA (INHIBICIÓN)	Tarea Stroop; Pruebas de evaluación del Neglect visual
ATENCIÓN ESPACIAL	Pruebas de evaluación del Neglect visual
VELOCIDAD DE BÚSQUEDA VISUAL.	Trail making test; Búsqueda de Símbolos del WAIS-III.

5.9 Tractament

Pel que fa a Lopez i García (1997), exposen que un cop hem diagnosticat o vist que un nen té un problema atencional, ens trobem en situació de portar a terme un pla d'acció per fer disminuir o desaparèixer el problema.

Segons Sánchez (2008), pel que fa al tractament, és una cosa comunament acceptada que cap dels tractaments coneguts no produeixen efectes que durin més enllà de la seva aplicació. Per aquesta raó, s'entén que els tractaments no tenen com a finalitat el "guariment", sinó crear el millor ajustament possible entre l'alumne amb dèficit d'atenció i les exigències de l'ambient. No obstant això, en tots els casos, es defensen les mateixes idees sobre el tractament, i, en concret, es postula la necessitat d'un tractament multidimensional.

Ens trobem diferents tipus de tractaments, com pot ser el farmacològic (en cas de ser necessari) i els psicoeducatius on es troben els conductuals i els cognitius. El primer és més aviat treball dels pares, però en el segon cas fem referència al treball del professorat a l'aula i als psicopedagogs.

5.9.1 Tractament farmacològic:

Sánchez (2008) exposa que els efectes del tractament farmacològic han estat àmpliament documentats. D'acord amb les dades, el 70% dels subjectes diagnosticats per dèficit d'atenció mostren millores en diferents mesures comportamentals i d'aprenentatge (Swanson i Kinsbourne, 1976). Aquestes millores apareixen en la realització de tasques de laboratori, en el comportament

de l'alumnat en els contextos familiar i escolar segons els judicis dels pares i del professorat i, així mateix, en el rendiment acadèmic (Anastopoulos, Dupaul i Barkley, 1991).

Això no obstant, l'efecte dels fàrmacs és contingent respecte a l'ús, raó per la qual les millores desapareixen una vegada eliminat el tractament. Naturalment, s'espera que la reducció dels símptomes constitueixi una oportunitat per la qual l'alumnat augmenti les seves competències social i acadèmica. D'això, deriva la necessitat de combinar (si és necessari) l'ús del tractament farmacològic amb altres mesures terapèutiques.

Segons Lopez i García (1997), "L'ús d'estimulants i de qualsevol altre fàrmac per als trastorns d'atenció ha sigut un tema d'important controvèrsia. Diversos estudis indiquen que mentre que la medicació psicoestimulant pot tenir efectes positius menors en nens hiperactius de preescolar, els beneficis són molt menys consistents i dramàtics que els descoberts amb nens més grans i van acompanyades d'una major incidència d'efectes secundaris adversos. De totes maneres, aquest tipus de tractament s'aconsella quan els avantatges de la seva aplicació són majors que altres intervencions. Nosaltres considerem que, a priori, no s'ha de obviar en determinades ocasions l'ajuda d'un tractament farmacològic, si bé ha de ser sempre complementari a un tractament psicològic. Primer, perquè la medicació és una ajuda però no soluciona el problema (Whalen, 1993) i en segon lloc perquè els problemes d'atenció són bàsicament psicològics i el seu tractament ha d'anar en aquesta línia.

5.9.2 Tractament psicoeducatiu:

Segons Lopez i García (1997), " de forma més específica, qualsevol tractament cognitiu y metacognitiu ha d'intentar millorar el problema atencional concret diagnosticat mitjançant l'aplicació constant i intensa d'exercicis; normalment, un mínim de 3 mesos, i de 15 a 20 minuts diaris (Gosálbez, 1990). Aquests poden ser aplicats de forma col·lectiva, però normalment s'apliquen individualment. En aquest últim cas, els exercicis poden ser autoaplicables, però en aquells casos en els que el nivell d'atenció és molt baix i/o quan la força de voluntat de l'alumne és molt dèbil, es recomanable que els exercicis siguin dirigits per un adult.

Normalment s'utilitzen tècniques i exercicis existents en el mercat (vegin, per exemple, Gosálbez, 1986,1988; Martínez, 1986), i si es necessari s'elaboren exercicis nous adaptats a les característiques de l'alumne. En qualsevol dels casos, la naturalesa dels exercicis a practicar per l'alumne dependrà del tipus de problema atencional diagnosticat.

Una d'aquestes tècniques és com diu García (2009); La estimulación cognitiva es una disciplina de intervención psicológica que integra todo un conjunto de técnicas y estrategias sistemáticas y

estandarizadas que tienen por objetivo activar y ejercitar las distintas capacidades y funciones cognitivas del individuo con la finalidad última de mejorar su rendimiento.

La rehabilitació o estimulació cognitiva s'ha de sustentar en un marc teòric d'intervenció que ens ajudi a determinar components de les capacitats cognitives i establir el ordre de jerarquia a seguir en la realització de les diferents tasques. Els models derivats de la neuropsicologia cognitiva conceben el cervell com un sistema de processament de la informació, i generen models d'aquest processament per cada funció cognitiva. Des d'aquest model, podem descompondre les capacitats cognitives en els diferents subsistemes que la configuren, així com tenir en compte la interdependència dels diferents processos cognitius, ajudant-nos a establir un ordre de prioritats que optimitzi els resultats de la intervenció psicopedagògica. Per tant, hem de tenir en compte que l'entrenament es basa en el fet que l'atenció es pot millorar amb la utilització d'exercicis que estimulin els diferents processos atencional.

Com exposa García (2005), perquè els mecanismes atencional es posin en marxa, es desenvolupin adequadament i estiguin sotmesos al control del subjecte, es necessari que utilitzem determinats passos i/o procediments que reben el nom d'estratègies atencional. Una de les característiques més importants d'aquestes estratègies que no són innates, sinó apreses. Per tant, no només hem de tenir en compte que es poden modificar i millorar amb la pràctica, sinó també que podem desenvolupar estratègies encaminades a millorar el funcionament dels diferents tipus d'atenció, els factors que la mediatitzen, així com la forma de controlar-la.

Segons Gargallo (1991), existeixen moltes tècniques i abundància de dades disponibles sobre aquestes estratègies per modificar i millorar la pràctica atencional. Per exemple, les autoinstruccions es tracta d'ensenyar als nens a utilitzar el llenguatge intern com regulador de la conducta i com a font d'autocontrol. La tècnica més utilitzada és el procediment dissenyat per Meichenbaum i els seus col·laboradors (1969, 1979 i 1981). Els passos a seguir són els següents:

1. Un model adult realitza la tasca mentre es parla a sí mateix en veu alta (modelat cognitiu)
2. El nen realitza la mateixa tasca sota la direcció de les instruccions del model (auto-guia externa i manifesta)
3. El nen realitza la tasca mentre es dona instruccions a sí mateix en veu alta (auto-guia manifesta)
4. El nen es diu en veu baixa a sí mateix les instruccions mentre avança en la tasca (auto-guia manifesta atenuada)
5. Per fi, el nen realitza la tasca mentre guia la seva actuació per mitja de la parla interna, privada, inaudible, o autodirecció no verbal (auto-instrucció encoberta)

S'utilitzen procediments d'encadenament de respostes i d'aproximacions successives. Partint d'aquest procediment general, s'ensenyen els següents passos al nen:

1. Identificació del problema i presa de consciència del que tracta ("¿què és el que haig de fer?")
2. Focalització de l'atenció en la resposta que es dona a la pregunta autoformulada. ("Bé, ara para atenció i repeteix les instruccions").
3. Habilitats del domini d'autoavaluació i autoreforç. ("Bé, ho estic fent bé")
4. No descentrar-se de la tasca i corregir errors, si es produeixen ("Està ben fent i, si m'equivoco, ho puc fer més a poc a poc, corregir-ho i, de totes maneres, haig de repassar-ho, per si de cas")

Aquest procediment serà útil per enfrontar-se amb èxit a tasques que van des de simples habilitats sensorio-motrius a habilitats cognitives de solució de problemes complexos.

Per tant, una vegada hem detectat que algun alumne té un problema atencional, sigui quina sigui la seva etiologia, ens trobem en situació de portar a terme una intervenció dirigida per fer disminuir, desaparèixer el problema, o simplement estimular aquesta capacitat.

Alguns dels programes que exposa Santos i Bausela (2007) en l'article que figura a la revista de Psiquiatria i psicologia del nen i de l'adolescent per l'entrenament i estimulació de les funcions executives i de l'atenció són aquests:

- Programa de cómo desarrollar la inteligencia (Portellano, 2005).
- Programa de cómo desarrollar la atención (García y Estévez, 2001). Ideado, según los autores para escolares de entre los 6 y los 8 años de edad con problemas en su atención (con y sin hiperactividad), también, siguen diciendo, son ideales para estimular la atención en escolares de cualquier edad a partir de los 6 años.
- Programa de Entrenamiento en Focalización de la atención (García, 1998). Dirigido al alumnado de 6 a 14 años diagnosticados de TDAH, en sus distintos subtipos, como también, según el autor.

Altres programes i materials per facilitar la tasca d'intervenció amb l'alumnat diagnosticat de TDAH, són:

- Programas para la Estimulación de las Habilidades de la Inteligencia (Serie Progresint-Editorial CEPE)
- Desarrollo de Habilidades Sociales en niños de 3-6 años (Aprendizaje-Visor)
- Las Habilidades Sociales en la Infancia (Editorial Martínez Roca)

- S.O.S.: Ayudas para Educadores de Niños Hiperactivos (Editorial Albor-Cohs)
- Entrenamiento en Focalización de la Atención Auditiva: ESCUCHA (Editorial Albor-Cohs)
- Programa de Enseñanza de Habilidades Cognitivas de Resolución de Problemas Interpersonales (ESCePL) (Editorial Albor-Cosh)
- Programa de Control del Comportamiento (PCC-TDAH) (Editorial Albor-Cosh)
- Programa de Refuerzo - cuadernos específicos de atención, conflictos,...- (Método EOS). (Editorial EOS)

5.10 La baixa visió

5.10.1 Definició:

La O.M.S. defineix la baixa visió com "Disminució de les funcions visuals, inclús després d'un tractament i/o correcció refractiva convencional. Visió compresa en el rang de 0.3 d'agudeses visual i/o camp visual inferior a 30° fins visió suficient per ser utilitzada en la planificació o execució d'una tasca".

Segons Magariños i Pereira del Psoi (primera societat ocular integral d'argentina) exposen que:

La condició visual de les persones que tenen baixa visió depèn de com estigui compost el seu espectre visual, és a dir, com es combinen les variables clíniques i objectives (quantificables per estudis) que poden estar alterades. Serien les següents:

- Agudeses visual
- Camp visual
- Motilitat ocular
- Visió de contrast
- Visió de colors

Tenint en compte només aquestes variables orgàniques, la condició de baixa visió intrínsecament implica una extensa gama de possibilitats visuals, si es consideren a més a més les conseqüències funcionals en general, es multipliquen les diferents maneres de veure per cada persona amb dèficit visual.

5.10.2 Causes, conseqüències i tractaments:

La diversitat de causes i conseqüències de la condició de baixa visió, les necessitats i possibilitats de recuperació d'aquestes persones es conjuguen bàsicament en:

- Tractaments específics d'estimulació visual i rehabilitació visual
- Solucions tècniques, a través d'aparells tecnològics de la visió que compensen les necessitats de comunicació, de desenvolupament d'activitats de la vida quotidiana, d'educació i treball, amb el objectiu d'aconseguir la major i millor autonomia possible.

Una variable molt important a considerar per el tipus de tècnica a seguir és l'edat de la persona amb baixa visió:

En el cas dels nens s'haurà de tenir en compte ja no només el dèficit visual, sinó les limitacions puntuals que comporta la seva limitació en el desenvolupament general (àrea psíquica, cognitiva, psicomotriu, socio-afectiva) i en la seva activitat principal, l'escola. Les primeres etapes del desenvolupament estan vinculades estretament amb la visió, a través de l'estimulació visual es podrà decidir, a més d'altres estratègies metodològiques, la incorporació de recursos tècnics com filtres d'absorció poden ser definitoris a l'hora d'educar un infant. Des del punt de vista cognitiu la visió, l'atenció visual i l'exploració són els ciments per a l'estructuració de processos cognitius superiors com els d'anàlisi i síntesis i l'adquisició del pensament lògic-formal.

A mesura que el nen creix i les exigències en complexitat visual augmenten, la deficiència visual comença a tornar-se evident i pot acabar en continus fracassos escolars o problemes d'aprenentatge donant origen a problemes cognitius importants. L'etapa escolar mereix extrema atenció, sobretot si es consideren a més aquells aspectes socio-emocionals i d'autoestima que es defineixen en ella. L'escola sol ser un repte amb conseqüències d'impacte per als nens amb baixa visió.

Els tractaments específics per nens hauran de contemplar els aspectes mencionats i els recursos didàctics i tecnològics, que faciliten l'accés a l'informació i la comunicació, a la adquisició de coneixements com també a la inserció i integració escolar.

Per tant, veiem com té una alta importància donar resposta a nens amb baixa visió que a més a més, poden desenvolupar o tenir falta d'atenció.

5.10.3 CRE ONCE Barcelona:

Centrant-nos en el nostre context a Barcelona disposem d'organitzacions que es fan càrrec tant de la detecció, la valoració i la intervenció precisa dels casos sobre alumnes amb ceguesa o baixa visió. Estem parlant de la ONCE i més en concret, del CRE ONCE (centre de recursos educatius ONCE Barcelona).

El Centre de Recursos Educatius ONCE Barcelona es creà l'any 1985 amb la finalitat de donar una resposta adequada i eficaç a les persones amb necessitats educatives derivades d'una disminució visual greu. Neix amb la voluntat d'aprofitar i de reunir l'experiència de les diferents institucions que fins llavors havien treballat separatament amb aquesta població.

El **CRE ONCE BARCELONA** es troba a la Gran Via de les Corts Catalanes, número 394, i és el resultat d'un conveni entre l'ONCE (Organització Nacional de Cecs Espanyols) i el Departament d'Educació (actualment d'Ensenyament) de la Generalitat de Catalunya. A més del territori català, té com a àmbit d'intervenció les comunitats autònomes d'Aragó, Illes Balears i La Rioja. Treballa també en xarxa amb els altres quatre Centres de Recursos Educatius que l'ONCE té en la resta de l'Estat.

L'objectiu general del CRE és atendre, sobre la base dels principis de normalització i inclusió, les necessitats educatives derivades de la discapacitat visual de cadascuna de les persones. Així doncs, intervé en totes les etapes i modalitats educatives, per la qual cosa ha d'adoptar línies d'actuació diverses i flexibles, ajustades, en cada cas, a la situació que cal tractar amb la finalitat de poder donar-li la resposta més correcta.

La tasca dels professionals es dirigeix a atendre a la persona amb discapacitat, la seva família i el centre educatiu on està escolaritzada; també es duen a terme actuacions diverses amb altres membres de la comunitat educativa. L'atenció es realitza de forma prioritària en el centre escolar dels alumnes, als quals s'ofereix la possibilitat de participar en les activitats complementàries que es realitzen en el CRE per poder compartir experiències comunes.

L'estructura del centre de recursos educatius disposa de tres grans blocs, i es mostren a continuació:

- **ATENCIÓ DIRECTA:**

L'atenció directa està formada per l'educació integrada, on es troben els programes d'atenció precoç, programa d'atenció en l'escolarització obligatòria i Postobligatoria, programa d'atenció a persones adultes, programa d'Atenció a alumnes amb Discapacitat Visual i Altres trastorns i programa d'Atenció a persones amb Sordceguesa.

Pel que fa al programa d'atenció en l'escolarització obligatòria i postobligatòria, la intervenció del CRE ONCE BARCELONA s'orienta, de forma específica, a atendre les necessitats educatives que sorgeixen com a conseqüència de la discapacitat visual. És una actuació complementària i d'ajuda a la tasca que realitzen els centres on els alumnes estan escolaritzats. Tant a l'educació infantil i primària com a la secundària (obligatòria i postobligatòria) el mestre itinerant treballa amb l'alumne i interactua amb els professionals que ho atenen i amb la família en el desenvolupament del procés educatiu. La tasca directa que fan amb l'estudiant té com a objectius:

- Garantir l'accés als aprenentatges que formen el currículum específic.
- Elaborar i adaptar materials perquè l'alumne pugui seguir les classes de manera profitosa.
- Aportar els recursos tècnics adequats per a la seva discapacitat visual.
- Assessorar en la seva orientació acadèmica i professional.

El segon servei que trobem en l'atenció directa es tracta del servei d'escolaritat combinada/compartida. Un servei del CRE que complementa de forma individual o grupal les actuacions dels centres ordinaris on estan matriculats els alumnes compartint la seva escolaritat. És flexible en el temps i en els continguts i s'adapta a les necessitats de cadascun. Per últim trobem l'equip d'especialistes, que dóna suport a la resta de professionals en àrees curriculars ordinàries o específiques de la discapacitat visual. Les àrees específiques que treballen són la tiflotecnologia i la habilitació/rehabilitació integral.

• **SERVEIS DE RECOLZAMENT COMPLEMENTARIS DE L'ATENCIÓ EDUCATIVA DIRECTA:**

En aquest segon bloc trobem diferents serveis complementaris a l'atenció directa com són; el servei de formació de professionals; el servei d'investigació, elaboracions didàctiques i adaptacions curriculars; el servei d'adaptació de recursos didàctics i tecnològics, i el servei de desenvolupament i adaptació, en l'àmbit educatiu, de les tecnologies de la informació i la comunicació.

• **ALTRES SERVEIS:**

En aquest últim bloc trobem altres serveis, com són, l'equip d'assessorament psicopedagògic per a persones amb discapacitat visual, el servei d'orientació acadèmica i professional i l'escola Esportiva. Aprofundiré una mica més en les funcions de l'EAP DV, ja que fa referència al àmbit que estic estudiant al màster i al món de la psicopedagogia.

L'Equip d'Assessorament Psicopedagògic és un òrgan de suport permanent a la tasca docent dels mestres, dels professors i dels centres docents. Com a equip específic realitza les funcions següents:

- ✓ Atenció a l'alumnat amb necessitats educatives derivades d'un dèficit visual i a les seves famílies.
- ✓ Atenció, assessorament i formació en els EAP de sector, els centres educatius i altres agents de la comunitat educativa i/o social.
- ✓ Atenció en els altres serveis i equips del Centre de Recursos Educatius (CRE).
- ✓ Altres actuacions en relació amb les funcions que se li atribueixen: la valoració inicial sociopsicopedagògica, les pautes d'intervenció educativa, les propostes específiques en l'àmbit curricular, la valoració de propostes de recursos materials i humans, elaboració d'informes tècnics (dictàmens d'escolarització, informes de valoració ...).

5.10.4 Orientacions per a la baixa visió:

L'alumne amb que ens trobem té visió borrosa i compta tan sols, amb un 10% de visió tant de lluny com de prop. Així seguint les orientacions que proposa el psicopedagog del CRE ONCE, Mas (2004), tenim que:

Les persones quan tenen danys en alguna estructura ocular, la visió pot estar borrosa en major o menor mesura. La visió de lluny i prop pot trobar-se reduïda, així com la sensibilitat per a diferenciar objectes, especialment si aquests presenten poc contrast entre si.

a) Dificultats:

- Detalls en objectes, de prop i de lluny.
- Objectes poc contrastats.
- Colors (els veu menys saturats).
- Problemes amb les lletres i objectes (cal acostar-se per a poder-les veure).

Les recomanacions per a presentar textos impresos accessibles a persones amb discapacitat visual són les següents (Orientacions Generals ONCE):

- ❖ **Tipus de lletra:** Es recomana utilitzar lletres senzilles i sense adorns, tipus "Arial" o "Verdana" o "Times New Roman".

Recomanades: *ARIAL*: “Les paraules se les emporta el vent”

VERDANA: "Aviat arribarà la primavera"

No recomanades: Itàliques, cursives o condensades *“Les paraules se les emporta el vent”*

- ❖ **Números:** Quan s'utilitzen números aquests s'ajustaran a les mateixes característiques que les lletres.

<u>Recomanats:</u>	1 2 3 4 5
<u>No recomanats:</u>	1 2 3 4 5
- ❖ **Grandària (cos) de font:** S'utilitzaran fonts de 12 i 14 punts.
- ❖ **Gruix:** El tipus normal o seminegreta és més adequat que la negreta. Per a ressaltar algun punt d'interès poden intercalar-se la negreta i la normal.
- ❖ **Estil d'escriptura:** Només s'utilitzen les majúscules, en paraules curtes i preferiblement per a títols, senyals etc. El text es llegeix amb major facilitat quan està escrit en tipus oració.
Es llegeix amb més facilitat: "Les paraules se les emporta el vent"
Resulta més difícil de llegir: "LES PARAULES SE LES EMPORTA EL VENT"
- ❖ **Espai entre lletres i entre línies:** Es recomana que sigui ¼ de l'altura de la lletra. La separació estarà en relació amb la font i grandària utilitzada. L'espai entre una línia i la següent serà aproximadament un 25-30% de la grandària del punt.
- ❖ **Longitud de línia:** Entre 70–90 caràcters. Les línies que són massa llargues o massa curtes produeixen fatiga ocular.
- ❖ **Columnes:** La separació entre una i una altra serà clara i marcada, sense estar massa pròximes ni separades unes d'altres. No s'intercalaran imatges entre elles.
- ❖ **Paràgrafs:** Els paràgrafs seran curts i amb termes concisos, separats uns d'altres amb una línia.
- ❖ **Contrast:** El color del paper i de la tinta oferirà el millor contrast possible. Paper de color blanc o groc i tinta negra proporcionen el millor contrast.
- ❖ **Paper:** El paper serà mat. El grossor ha d'impedir que la impressió d'una pàgina interfereixi en la lectura de les paraules escrites en l'altra. S'evitarà l'ús de dibuixos com a fons del text.

❖ **Distribució en la pàgina**

TÍTOLS:

- ✓ La informació es presentarà amb lletra gran i clara. Si es tracta d'una publicació sempre s'ubicarà en la mateixa part de la pàgina.
- ✓ S'impressionarà sobre un fons blanc i amb tinta fosca, negra, blau marí, o granat.

FOTOGRAFIES:

- ✓ Seran senzilles i sense molts detalls. Es veuen millor aquelles que presenten un bon contrast entre el fons i la imatge de les mateixes.
- ✓ No s'utilitzaran intercalades entre el text, sent més recomanable que se situïn a la dreta del mateix, si es col·loquen al costat esquerre del text aquest es mantindrà justificat en la seva part esquerra.
- ✓ Si en comptes de fotos s'utilitzen dibuixos, esquemes, etc., es procurarà que aquests estiguin realitzats en traços senzills i grossos, amb pocs detalls i sobre un fons sense imatges.

TEXTOS:

- ✓ No es recomanen els textos que no estiguin escrits en horitzontal.
- ✓ Es tindrà en compte la seva justificació a l'esquerra, doncs això ajuda a trobar el principi de la línia. Si es justifica tot el text es procurarà que els espais entre paraules siguin regulars, ja que en cas contrari és preferible no fer-ho.
- No recomanat: “La meva casa està lluny del poble però és molt gran i lluminosa “
- ✓ Si es tracta de publicacions voluminoses, es tindrà en compte que el marge central ha de ser major que en una publicació estàndard, doncs la lectura amb ajudes òptiques fa que les paraules que es troben en la part interna, prop de l'enquadració, perden el seu enfocament i nitidesa si es troben molt a prop a la mateixa.

PUNTS A RESSALTAR:

- ✓ S'utilitzaran senyals, símbols, distintius per a ressaltar aquells aspectes d'interès o inicis d'apartats.

6. DESCRIPCIÓ DEL PROGRAMA

6.1 Previs del programa

Per poder aplicar el programa, primer he tingut en compte uns previs perquè l'alumne pugui accedir sense problema. Per començar, és imprescindible que aquest sigui presentat en la llengua materna de l'alumne, per tal que no influencii en la seva manera de processar la informació, la pèrdua d'interès per no entendre els exercicis o la falta d'atenció perquè els exercicis no s'adeqüin a la seva quotidianitat. En aquest cas, la llengua materna de l'alumne és el castellà.

D'altre banda, és important centrar el programa en la seva edat, per tal de que el material sigui adequat al seu nivell escolar, com també poder relacionar algunes activitats del programa amb el currículum que es segueix a l'escola a primària. En aquest cas l'alumne es troba a cinquè de primària.

També l'alumne ha de saber llegir i escriure. En aquest cas l'alumne sap llegir i escriure ja que es troba a cinquè de primària i fa els exercicis que li corresponen al seu nivell.

6.2. Objectius del programa

L'objectiu final del programa d'estimulació cognitiva és aconseguir que l'alumne que presenta dificultats atencionals desenvolupi un estil cognitiu més reflexiu. Es treballen les funcions executives, la memòria operativa i l'atenció amb els exercicis corresponents. A continuació, mostro una graella amb els objectius generals i específics del programa:

OBJECTIUS GENERALS	OBJECTIUS ESPECÍFICS
Donar orientacions als professors sobre com treballar problemes d'atenció	○ Relatives a la distribució física de l'alumne en el grup-classe.
	○ Relatives a la integració de l'alumne en el grup-classe
	○ Relatives a la organització curricular
Millorar l'atenció de l'alumne a través d'exercicis d'estimulació cognitiva, aconseguint:	- que l'alumne es mantingui durant un període raonable de temps realitzant una tasca sense efectuar interrupcions. - que l'alumne mostri interès per una tasca esforçant-se per complir les instruccions de la mateixa. - que mostri interès per executar una tasca esforçant-se per portar-la a terme amb la màxima qualitat que li sigui possible. - que porti a terme una tasca de raonament després d'haver expressat en veu alta el que va a realitzar. - Que porti a terme una avaluació de la qualitat de la tasca que està executant, mentre la fa. - Que porti a terme una avaluació de la qualitat de la tasca que ha executat, un cop acabada i abans de donar-la per finalitzada. - Que percebi els errors comesos durant l'execució de la tasca i procedeixi de manera espontània a la seva correcció. - Que redueixi progressivament els errors, omissions i equivocacions al executar una tasca.
Treballar durant les sessions amb l'alumne, els diferents tipus d'atenció a través d'exercicis.	○ <u>Atenció selectiva:</u> ▪ Identificar estímuls dins d'un conjunt ▪ Comparar estímuls dins d'un conjunt ▪ Identificar estímuls dins de sèries ▪ Reconèixer estímuls en el pla o en l'espai Reconèixer paraules o frases que compleixin unes condicions donades ▪ Localitzar dades de forma eficient
	○ <u>Atenció sostinguda:</u> ▪ Reproduir totalment o en part models iguals o oposats a altres donats ▪ Retenir mentalment elements o models per reproduir-los o associar-los amb altres ▪ Col·locar en un ordre determinat elements d'un conjunt conegut ▪ Establir relacions entre elements d'acord a unes condicions ▪ Treballar la creativitat amb imatges
Adaptar els exercicis d'estimulació cognitiva, en concret d'atenció, a la baixa visió de l'alumne, fent referència a les orientacions que proposa la ONCE.	
Donar orientacions per les sessions al professor/a que apliqui el programa.	

6.3. Destinataris

El destinatari principal del programa d'atenció que es beneficia d'aquest és, l'alumne que presenta una falta d'atenció. Ajudant-lo a millorar la seva atenció, com també els aprenentatges que fa i per sobretot, ajudar a pal·liar el fracàs escolar al que s'exposa per tenir una baixa atenció i, procurar un èxit acadèmic a l'adolescència.

Els destinataris secundaris són els professors de l'alumne, la professora de l'aula d'acollida que aplica el programa, el psicopedagog o mestra itinerant que porta el cas de l'alumne des del CRE ONCE, i la família. Aquest programa és específic, i està creat exclusivament segons les característiques de l'alumne, l'escola i el context en el que es troba. Per tant, no és un programa universal ni per a qualsevol cas. Encara que, si es troba un cas amb característiques similars que necessita un programa d'aquest tipus, és possible que es pugui fer una adaptació a partir d'aquest programa i serveixi de base per crear un altre específic que cobreixi les necessitats de l'alumne. Per aquests motius, aquest programa no podrà servir per altres casos sense una adaptació prèvia del mateix.

Els beneficis d'aquest programa es mostren a continuació:

- **Beneficis per l'alumne:**

- Millora de les seves habilitats atencionals en general, tant en els aspectes acadèmics, com en els socials.
- Aprèn a prestar atenció rellevant als continguts propis del currículum del seu nivell o curs, com als diferents aspectes de la seva vida quotidiana.
- Millora de les seves relacions amb els professors i pares; que es una conseqüència d'una reducció dels seus errors i fracassos, així com l'increment d'èxits.
- Augment del rendiment escolar, al millorar la seva capacitat d'atenció, comprensió i assimilació dels continguts i procediments curriculars.
- Reducció de les interaccions pertorbadores amb professors i companys, que freqüentment es presenta com comportament alternatiu al d'atendre a les tasques encomanades.
- Millora de les destreses atencionals implicades en les diverses tasques del programa: atenció selectiva, sostinguda i dividida.

- **Beneficis per als professors/es:**

- Disposar d'un material estructurat, però flexible en la seva aplicació, que els permeti proporcionar una millor resposta a les necessitats educatives d'aquest alumne.
- Al establir-se una relació directa: professor/a-alumne, basada en un sistema d'ensenyament totalment personalitzat, facilita que el professor/a mantingui interaccions agradables, de manera habitual, amb l'alumne, es transmet a totes les demés interaccions escolars, amb el resultat d'una millora generalitzada del clima social en l'aula i en el centre.
- Per últim, comprovar com l'alumne amb dificultats atencionals i baixa visió, és capaç d'anar progressivament millorant el seu rendiment, constitueix un element de satisfacció personal per al professorat.

- **Beneficis per a la família:**

- Sentir-se tranquil sabent que des de l'escola se li està proporcionant resposta a les necessitats educatives del seu fill.
- Comprovar com el seu fill amb dificultats atencionals i baixa visió, és capaç d'anar progressivament millorant el seu rendiment, constitueix un element de satisfacció personal per a la família.
- Saber que no estan sols i que tenen ajuda per part de molts professionals.

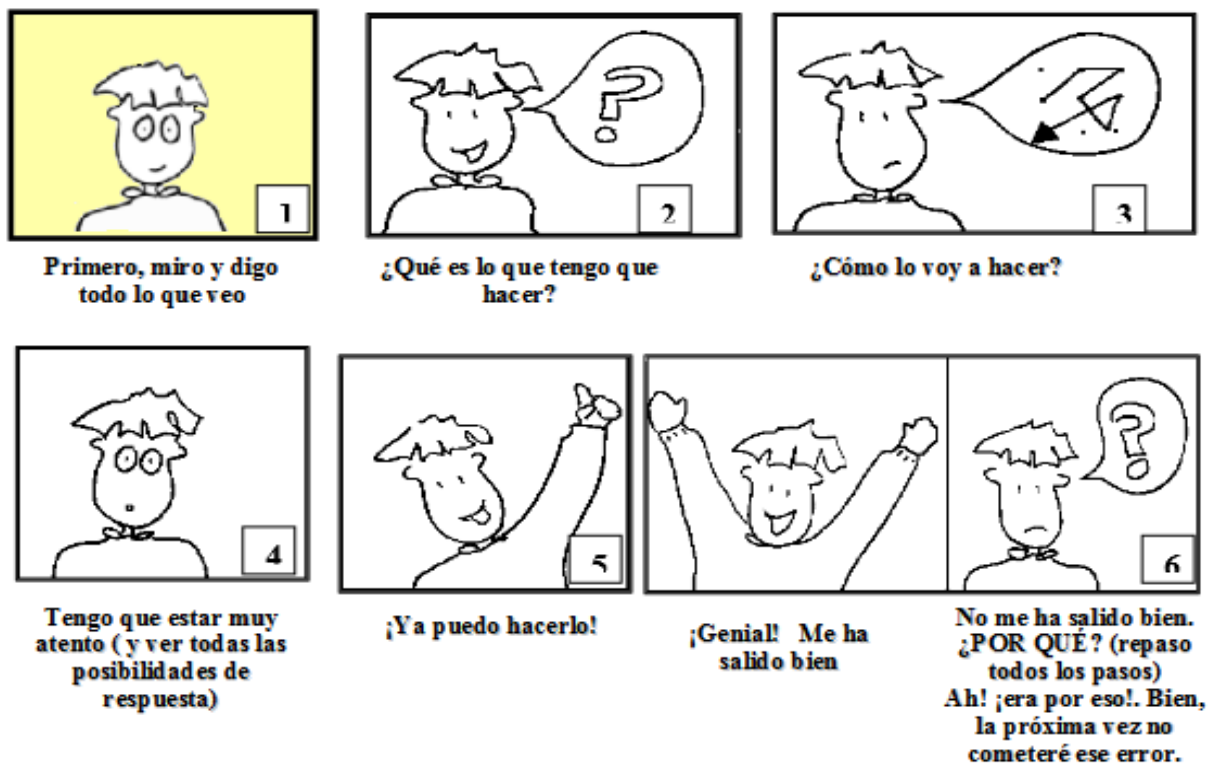
6.4. Metodologia

L'objectiu fonamental del programa es aconseguir que l'alumne sigui capaç de mantenir la seva atenció en una tasca instrumental durant un temps progressivament més llarg, a mesura que avancen les sessions. De manera secundària i complementària, es desitja aconseguir que l'alumne redueixi el número d'errors que pot cometre durant la realització de la tasca.

Els materials s'han dissenyat de manera que amb ells es puguin aconseguir els objectius proposats. Les diferents sessions i activitats es proposen com a mitjà, a través del qual, pot desenvolupar unes habilitats atencionals que li proporcionaran la millora de l'atenció i consegüentment, li facilitaran l'èxit escolar i li evitaran situacions desagradables, així com recriminacions gestuals, verbals i càstigs per part dels iguals, professors i pares. Per tant, el

programa d'estimulació de l'atenció ha d'aplicar-se per algun/a professional de l'educació que estigui en contacte amb l'alumne. Així doncs, la metodologia a seguir serà la següent:

El professor encarregat de l'aplicació del programa seguirà la programació de les sessions així com, els exercicis que es proposen en cada una. Les sessions del programa estan estructurades de manera que, en un principi, es proposi l'execució de tasques més breus i senzilles per, progressivament, anar avançant en amplitud i dificultat de la tasca. A més, es suggereix que el professor/a que apliqui el programa utilitzi el mètode d'entrenament autoinstruccional descrit per Meichenbaum i Goodman (mostrat a continuació), per modelar l'execució de cada tasca proposada. D'aquesta manera, s'aconsegueix introduir un element regulador dels processos atencional: la verbalització de les instruccions necessàries per a una correcta execució. La verbalització haurà de ser en primer lloc, externa i explícita i més tard, interna i implícita.

Cuadro 1: Esquema de Autoinstrucciones Adaptado de Meichenbaum (1971) por Orjales (1991, pasos 2 al 6) y Esquema de Autoinstrucciones Ampliado (Orjales, 1999, pasos del 1 al 6).

Durant cada sessió de treball s'haurà de realitzar una introducció de la manera com es treballarà, ensenyant les vinyetes proposades a dalt, i els exercicis que es treballaran en la sessió (5 minuts), dos exercicis (5 minuts cadascun) i una cloenda de la sessió (5 minuts) on es farà un repàs del que s'ha fet i on l'alumne avaluarà tant el treball fet, com les activitats que

se li han proposat. Abans d'iniciar cada exercici, l'entrenador actuarà com a model d'execució, modelant l'execució adequada i assegurant-se que l'alumne ha comprés el què ha de fer.

Per facilitar la motivació de l'alumne, s'especificarà, per a cada tasca, un número màxim d'errors (errors o omissions) que pot cometre. Al principi, i segons la dificultat de la tasca per l'alumne, se li permetran cinc, quatre o tres errades. Un cop comprovat que pot realitzar-la sense errades (o amb un o dos) en les sessions posteriors li anirem reduint el marge d'errors que pot cometre.

Sempre s'haurà de tenir en compte que quan redueixi el número d'errades, o les corregeixi per ell mateix sense que el professor/a li digui, o faci correctament els exercicis, se li haurà de felicitar amb elogis i crítiques positives. L'èxit progressiu en les sessions anirà augmentant la motivació de l'alumne, així com millorarà el seu autoconcepte i autoestima. Si fracassa es desmotivarà i no voldrà seguir el programa, per tant sota cap concepte el professor/a mostrarà directament les errades, sinó que haurà de ser pacient i fer-li preguntes perquè ell mateix trobi els errors. El temps d'aplicació del programa consta de tres sessions per setmana amb una duració de no més de 15-20 minuts diaris i amb un mínim d'aplicació de tres mesos.

6.5. Continguts

El contingut del programa tracta sobre els tipus d'exercicis que trobarem en cadascuna de les sessions. A continuació es detalla:

- Percepció de diferències: Entrenament en la discriminació de petits detalls que li falten a una il·lustració per ser idèntica a l'altre i expressar per escrit o oralment quins són els elements diferenciadors de cada imatge. Aquesta activitat exigeix al alumne una capacitat d'atenció i un mètode en el seu anàlisi i observació. Per fer-ho es proposen les següents pautes:
 - Visió general de la il·lustració
 - Comparació per parts: visió parcial d'una il·lustració i immediatament comparar la mateixa part amb l'altre il·lustració.
 - Seguir rastrejant amb la vista les parts de la il·lustració seguint un ordre establert. Per exemple, de dreta a esquerra, de dalt a baix.
 - Fer un recompte final per assegurar-se de que s'han trobat totes les diferències.

Una altre modalitat d'exercitació en percepció de diferències és la d'identificar diversos elements amb respecte al model donat. En aquest cas s'utilitzen habilitats de comparació de models (tret a tret) i elecció dels que són diferents per direccionabilitat, grandària, forma, etc.

- Integració visual: En aquest nivell els exercicis d'integració visual estan constituïts per tasques de completar elements (geomètrics, numèrics o alfabètics) que constitueixen una sèrie model. Es tracta de completar altres series a las que els hi falta algun dels elements. Suposa un elevat esforç de control visual i, a la vegada, un exercici de memòria visual immediata.
- Laberints: En la destresa de seguir un laberint conflueixen habilitats grafomotrius i atencionals. És una activitat clàssica d'atenció en la que s'ha de discriminar visualment quin és l'itinerari a seguir sense cap errada. Harmonitzar el seguiment visual amb l'execució motriu del traç amb el llapis és una tasca de coordinació que exigeix una atenció concentrada per no equivocar-se i tocar amb les parets del camí. A la vegada, suposa realitzar un esforç d'orientació espacial, de re-situació constant en les coordenades a dalt-a baix, dreta-esquerra.
- Discriminació visual: Es tracta d'identificar aquells elements que són idèntics a un model donat (lletres, síl·labes, paraules, números,...) d'entre un conjunt d'ells que són perceptualment similars i que, actuant impulsivament, indueixen a error en las tasques escolars habituals. Es suggereixen les pautes següents:
 - Reconèixer visualment el model amb deteniment
 - Analitzar un a un els elements i comparar-los amb el model.
 - Senyalar els que són iguals al model (pot haver més d'un)
- Identificació d'errors: Detectar errors rellevants exercita la capacitat d'autoobservació de les conductes de cadascun, ja siguin conductes motrius, d'escriptura, lectores,...Amb aquest tipus d'activitats es percep quin element no configura el model correcte (especialment escriptura de paraules amb errors d'omissió de lletres o errors disortogràfics). L'activitat obliga a fixar-se en l'anàlisi de les paraules que habitualment s'escriuen formant part de còpies, dictats, etc. i a reflexionar al voltat del tipus d'error comès. Es suggereixen les següents pautes:
 - Rectificar quan es detecta l'error

- Verbalitzar en què consisteix l'error
- Formar frases amb la paraula escrita correctament
- Corregir textos en el quadern de treball habitual de l'alumne.
- Associació visual: És una tasca que consisteix en substituir, relacionar o associar síl·labes per formar paraules o amb altres símbols. És una activitat molt mecànica, que exigeix concentració, ritme de treball i persistència al seguir una instrucció donada..
- Atenció auditiva: Aquest tipus d'activitats posseeix un elevat component auditiu ja que obliga a l'alumne a escoltar atentament la lectura breu que realitza el professor/a seguint instruccions prèvies que consisteixen en identificar cada cop que apareix una determinada paraula i senyalar-la. Al finalitzar la lectura es fa un recompte de les marques fetes i es comparen els encerts amb la lectura del text.
- Memòria visual: Es tracta de fixar l'atenció visual durant un minut sobre una il·lustració que conté gran quantitat d'elements i que es repeteixen en la pàgina següent ometent deliberadament alguns d'ells, amb el propòsit de que es recordi de quins han desaparegut.
- Sopa de lletres: Els clàssics exercicis de cerca de paraules en les distintes orientacions del pla, vertical, horitzontal i obliqua, són activitats amenes que agraden als nens i nenes d'aquestes edats i que contribueixen a relaxar el seu esforç d'altres tasques d'atenció més complexes.
- Atenció: Altres tipus d'exercicis són els denominats d'atenció visual múltiple, en els que s'observa una imatge i després s'ha de contestar a un conjunt de preguntes sobre tasques visuals (consignes que l'alumne troba al principi de la il·lustració) i que obliguen necessàriament a prestar atenció de manera reiterada a la totalitat i a cadascun dels detalls, tenint en compte aspectes formals tals com: número de elements, formes, grandàries, distàncies, direccions, posicions,...
- Localització ràpida de dades: Són exercicis en els que prima la velocitat de cerca de dades en un context que ofereix certa dificultat per extreure'n informació. Són textos molt quotidians. Es pretén desenvolupar la capacitat de seleccionar amb rapidesa i exactitud les dades que es demanen.

6.6. Recursos

Recursos materials: es necessita una taula, cadires, material escolar com colors, llapis, etc., els tests per a la pre-avaluació i la post-avaluació, fitxes d'activitats per treballar l'atenció, i fulls en blanc.

Recursos econòmics: Els diners necessaris per fer les fotocopies tant dels tests que l'alumne ha de fer com de les activitats del programa, aproximadament s'haurà de proporcionar al alumne amb unes 100 fotocopies (a uns 0,04 cèntims) en total són uns 4 euros.

Recursos organitzatius/humans: es necessita un professor i organització en els horaris de l'alumne, els professors i el centre per portar a terme l'aplicació del programa.

Recursos infraestructura: una sala que hi hagi tant llum natural com artificial, amb una temperatura ambient adequada i sense moltes distraccions, per facilitar la concentració.

6.7. Programació/planificació temporal curs 2013

Mesos	Setmanes	Dilluns	Dimecres	Divendres
Setembre	Setmana 1 (del 3 al 7)	Dia 3 Sessió 1	Dia 5 Sessió 2	Dia 7 Sessió 3
	Setmana 2 (del 10 al 14)	Dia 10 Sessió 4	Dia 12 Sessió 5	Dia 14 Sessió 6
	Setmana 3 (del 17 al 21)	Dia 17 Sessió 7	Dia 19 Sessió 8	Dia 21 Sessió 9
	Setmana 4 (del 24 al 28)	Dia 24 Sessió 10	Dia 26 Sessió 11	Dia 28 Sessió 12
Octubre	Setmana 5 (del 1 al 5)	Dia 1 Sessió 13	Dia 3 Sessió 14	Dia 5 Sessió 15
	Setmana 6 (del 8 al 12)	Dia 8 Sessió 16	Dia 10 Sessió 17	Dia 12 Sessió 18
	Setmana 7 (del 15 al 19)	Dia 15 Sessió 19	Dia 17 Sessió 20	Dia 19 Sessió 21
	Setmana 8 (del 22 al 26)	Dia 22 Sessió 22	Dia 24 Sessió 23	Dia 26 Sessió 24
Novembre	Setmana 9 (del 29 al 1)	Dia 29 Sessió 25	Dia 31 Sessió 26	Dia 1 Sessió 27
	Setmana 10 (del 5 al 9)	Dia 5 Sessió 28	Dia 7 Sessió 29	Dia 9 Sessió 30
	Setmana 11 (del 12 al 16)	Dia 12 Sessió 31	Dia 14 Sessió 32	Dia 16 Sessió 33
	Setmana 12 (del 19 al 23)	Dia 19 Sessió 34	Dia 21 Sessió 35	Dia 23 Sessió 36
	Setmana 13 (del 26 al 30)	Dia 26 Sessió 37	Dia 28 Sessió 38	Dia 30 Sessió 39

6.8. Activitats

Abans de començar el programa necessitarem uns dies per passar els diferents tests que utilitzarem per avaluar l'atenció inicial de l'alumne, així com després del programa necessitarem uns dies per passar els mateixos tests en les mateixes condicions que la primera vegada i comprovar l'atenció final després del programa. En aquestes sessions també s'explicarà a l'alumne el programa, les respectives sessions i la dinàmica que agafaran aquestes.

A continuació es mostraran cada una de les sessions que consta el programa d'atenció, en total són 39 sessions per treballar l'atenció (veure annexes: Exercicis del programa d'estimulació de l'atenció), sense comptar amb les primeres sessions per passar els tests i explicar el programa a l'alumne. La metodologia és sempre la mateixa per a cada sessió. Una sessió dura 20 minuts i està formada per:

- Introducció sessió: explicació del que es tractarà en la sessió, i recordatori de la metodologia a seguir segons la tècnica en autoinstruccions. (5 minuts)
- Activitat 1 (5 minuts)
- Activitat 2 (5 minuts)
- Cloenda sessió: Repàs/resum del que s'ha treballat, comentaris finals sobre com detectar errors i qüestionari perquè l'alumne avaluï la sessió (5 minuts).

SESSIÓ 1 (03/09/13):

ACTIVITAT 1	"Los zapatos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció, la memòria i l'associació.
DESENVOLUPAMENT	Durant un minut observar les sabates i procurar recordar de qui són. Després passar a la pàgina següent i intentar ficar els noms a les sabates.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 4 i 5 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 2	"Croquis"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció i la memòria visual
DESENVOLUPAMENT	Memoritzar el plànol d'una vivenda. Quan s'hagi memoritzat, tapar el plànol i respondre a les preguntes.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 7 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 2 (05/09/13):

ACTIVITAT 3	"F, S o ninguna de las dos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció selectiva i la memòria.
DESENVOLUPAMENT	Fixar-se bé en els requadres que formen una F o un S. S'ha d'indicar si la X és un quadrat ombrejat de la F, la S o cap de les dues.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 61 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 4	"Las gafas"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció, la memòria i l'associació.
DESENVOLUPAMENT	Durant un minut observar els models d'ulleres i procurar recordar de qui són. Després passar a la pàgina següent i posar els noms.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 9 i 10 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 3 (07/09/13):

ACTIVITAT 5	"Siguiendo instrucciones"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció i la memòria d'instruccions.
DESENVOLUPAMENT	Memoritzar les instruccions que es donen. Quan l'alumne cregui que les ha memoritzat que passi a executar-les una a una.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 12 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 6	"Los coches de mis vecinos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció, la memòria i l'associació.
DESENVOLUPAMENT	Fixar-se i estudiar bé quin cotxe té cadascun dels veïns perquè després l'alumne haurà de contestar unes preguntes relacionades.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 14 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 4 (10/09/13):

ACTIVITAT 7	"Letras escondidas"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció visual, la concentració i figura-fons.
DESENVOLUPAMENT	Pintar cada lletra que trobi amb un color diferent.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 15 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

ACTIVITAT 8	"Listados"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció i la memòria de reconeixement
DESENVOLUPAMENT	Tapar els dos últims llistats i llegir el primer. Deixar només visible el segon llistat i subratllar les paraules que apareixen per primer cop. I fer el mateix amb el tercer llistat.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 16 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 5 (12/09/13):

ACTIVITAT 9	"Manos con dedos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (amb predomini de atenció selectiva i continuada).
DESENVOLUPAMENT	Localitzar les mans que siguin iguals al model proposat.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 17 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 10	"Laberintos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció, la planificació i la resolució de problemes.
DESENVOLUPAMENT	Traçar el recorregut del laberint des de l'entrada fins la sortida.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 19 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 6 (14/09/13):

ACTIVITAT 11	"Los nombres de las caras"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció, la memòria i l'associació.
DESENVOLUPAMENT	Durant un minut observar les cares i procurar recordar els noms. Després passar a la pàgina següent i intentar posar els noms corresponents.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 20 i 21 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 12	"El valor de los nombres"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció, la planificació i la resolució de problemes.
DESENVOLUPAMENT	Seguir les instruccions de l'exercici i respondre la pregunta.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 24 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 7 (17/09/13):

ACTIVITAT 13	"El color de los coches de mis vecinos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció, la memòria i l'associació.
DESENVOLUPAMENT	Fixar-se i estudiar el color de cada un dels cotxes dels veïns per respondre després unes preguntes relacionades.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 23 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 14	"Número anterior al siguiente"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (amb predomini de atenció selectiva i sostinguda).
DESENVOLUPAMENT	Encerclar sempre que es trobi un dígit que vagi davant de l'anterior. Per exemple <u>16</u> 7953 hauríem d'encerclar el 6 perquè darrera té el 7.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 26 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 8 (19/09/13):

ACTIVITAT 15	"Fiesta de fin de año"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció, la memòria i l'associació.
DESENVOLUPAMENT	Fixar-se en quina joia va lluir cadascuna de les assistents a la festa. Seguidament respondre unes preguntes relacionades.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 25 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 16	"10 cosas"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció, la concentració i la flexibilitat cognitiva.
DESENVOLUPAMENT	Escriure el nom de 10 coses de cada llistat que demanen.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 33 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 9 (21/09/13):

ACTIVITAT 17	"Intrusos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	La mestra llegeix tres frases, en cadascuna es troba una paraula que no està ben posada. Quan la mestra finalitza la lectura, l'alumne ha de dir les tres paraules sobrants.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 50 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

ACTIVITAT 18	"Formas y colores"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Cada cop que l'alumne trobi un triangle abans d'un cercle s'ha de pintar de color verd, si va abans d'un quadrat de color blau i si va abans d'un altre triangle de color vermell.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2005. Estimulación cognitiva. Barcelona: Lebón, pàg. 85 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 10 (24/09/13):

ACTIVITAT 19	"Discriminación visual"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Localitzar les imatges que són iguals al model donat.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 22 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 20	"Laberintos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Aconseguir unir la cara amb les ulleres trobant el camí correcte.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 23 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 11 (26/09/13):

ACTIVITAT 21	"Identificación de errores"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Corregir els errors de les paraules i escriure-les correctament.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 24 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 22	"Percepción de diferencias"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Localitzar els 8 detalls que falten al paisatge de la dreta.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 25 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 12 (28/09/13):

ACTIVITAT 23	"Atención auditiva: de Mif a la Tierra"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Cada cop que escoltis la paraula "mifenses" assenyalar amb una X a un full a part.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 26 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 24	"Localización rápida de datos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Localitzar amb rapidesa les dades següents al text de l'exercici anterior.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 27 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 13 (01/10/13):

ACTIVITAT 25	"Sopa de letras"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Localitzar el nom dels objectes a la sopa de lletres.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 28 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 26	"Palabras repetidas"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Tatxar el nom dels objectes que apareixien a l'activitat anterior.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 29 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 14 (03/10/13):

ACTIVITAT 27	"Discriminación visual"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Localitza les imatges que són iguals al model presentat.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 42 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

ACTIVITAT 28	"Identificación de errores"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Corregeix els errors de les paraules i escriu-les correctament.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 46 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 15 (05/10/13):

ACTIVITAT 29	"Laberintos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Ajuda al ocell a trobar el seu niu sense equivocar-te.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 52 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 30	"La hora"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Pinta els rellotges que no marquen la mateixa hora que els demés.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 58 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 16 (08/10/13):

ACTIVITAT 31	"Asociación visual"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Associar cada dibuix amb el seu nom. Busca'ls síl·laba a síl·laba.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 56 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 32	"Palabras repetidas"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Tatxar el nom dels objectes que es trobaven a l'exercici anterior.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 57 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 17 (10/10/13):

ACTIVITAT 33	"Sopa de letras"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Localitzar el nom de cada objecte a la sopa de lletres.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 91 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 34	"Localización rápida de números"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Localitzar els resultats de les operacions en el quadre.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 98 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 18 (12/10/13):

ACTIVITAT 35	"Cactus"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Trobar els 4 cactus que són iguals al model donat.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 123 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 36	"Tachar letras"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (entrenament en repetició i resistència a la fatiga)
DESENVOLUPAMENT	Tatxa les lletres dels diferents textos que es presenten.
RECURSOS	Extret de: Vallés, A. 2000. Fíjate bien/3: Actividades para desarrollar las habilidades de atención visual concentrada y selectiva. Valencia: Promolibro, pàg. 110 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 19 (15/10/13):

ACTIVITAT 37	"Dibujo simétrico"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Fer el dibuix igual al model. Després observar-lo fixament durant mig minut i tornar-lo a reproduir sense mirar.
RECURSOS	Extret de: Gosalbez, A. 2010. Ejercicios de atención, concentración y memorización. Madrid: Cincel, pàg. 17 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

ACTIVITAT 38	"Memória de palabras"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció i la memòria
DESENVOLUPAMENT	Memoritzar les paraules en dos minuts i escriure les que es recordin.
RECURSOS	Extret de: Gosalbez, A. 2010. Ejercicios de atención, concentración y memorización. Madrid: Cincel, pàg. 72 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 20 (17/10/13):

ACTIVITAT 39	"Símbolos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció i la memòria.
DESENVOLUPAMENT	Memoritzar relacionant cada dibuix amb la seva paraula en dos minuts i omplir la taula següent sense mirar.
RECURSOS	Extret de: Gosalbez, A. 2010. Ejercicios de atención, concentración y memorización. Madrid: Cincel, pàg. 78 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 40	"Dibujo simétrico 2"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Fer el dibuix igual al model. Després observar-lo fixament durant mig minut i tornar-lo a reproduir sense mirar.
RECURSOS	Extret de: Gosalbez, A. 2010. Ejercicios de atención, concentración y memorización. Madrid: Cincel, pàg. 13 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 21 (19/10/13):

ACTIVITAT 41	"Tachando signos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Tatxar o indicar les figures que siguin iguals al model.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 16 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 42	"Números por letras"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Es fan les operacions següents i els números es substitueixen per lletres tal com indica l'exercici.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 39 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 22 (22/10/13):

ACTIVITAT 43	"Tachando figuras 2"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció continuada i la memòria.
DESENVOLUPAMENT	Tatxar o indicar les figures que siguin iguals al model.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 19 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 44	"Palabras repetidas"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Llegir les llistes de paraules de dalt abaix per columnes ràpidament, i marcar aquelles que es repeteixin.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 44 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 23 (24/10/13):

ACTIVITAT 45	"Tachando figuras 3"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Tatxar o indicar les figures que siguin iguals al model.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 24 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 46	"Sumando"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció continuada i la concentració.
DESENVOLUPAMENT	Sumar cada número amb l'anterior i el següent, si el resulta té 9, marca'l.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 45 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 24 (26/10/13):

ACTIVITAT 47	"Cancelación sin tachar"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Comptar el número de signes que hi ha de cada, sense tatxar-los.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 33 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

ACTIVITAT 48	"Diferencias-5"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Troba les 5 diferències dels dibuixos.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 50 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 25 (29/10/13):

ACTIVITAT 49	"Diferencias-8"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Troba les 8 diferències dels dibuixos.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 55 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 50	"Cancelación sin tachar"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Comptar el número de signes, sense tatxar-los, iguals al model.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 27 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 26 (31/10/13):

ACTIVITAT 51	"Diferencias tachando"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Tatxar els que siguin igual al model.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 72 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 52	"Series"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Observar si són iguals o diferents la sèrie de l'esquerra i la de la dreta.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 77 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 27 (01/11/13):

ACTIVITAT 53	"Diferencias con el modelo"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Troba les 3 diferències en cada dibuix respecte al model.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 69 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 54	"Lectura alternante"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Llegir una lletra si i una no, formant dos frases.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 80 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 28 (05/11/13):

ACTIVITAT 55	"Lectura alternante 2"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Llegir una paraula si i una no, fins formar dues frases amb sentit.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 81 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 56	"Números blancos, números negros"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció i l'agilitat mental.
DESENVOLUPAMENT	Sumar el més ràpid que es pugui els números emmarcats en blanc i restar els números emmarcats en negre.
RECURSOS	Extret de: Estévez, A.; García, C. 2011. Ejercicios de rehabilitación-I: Atención. Barcelona: Lebón, pàg. 91 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 29 (07/11/13):

ACTIVITAT 57	"Números blancos, números negros"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva)
DESENVOLUPAMENT	A la primera taula, assenyalar amb una X les paraules que tinguin dos consonants que siguin consecutives al abecedari i que vagin separades per una sola vocal. A la segona taula, comparar cada línia, si els números són iguals, encara que estiguin en diferent ordre.
RECURSOS	Extret de: Álvarez, L.; González, P. 2010. ¡Fíjate y concéntrate más!... Para que atiendas mejor. Madrid: CEPE, pàg. 19, ex. 3. Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

ACTIVITAT 58	"Sigue el camino"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva)
DESENVOLUPAMENT	Dibuixar de negre el camí que ha de seguir el nen per arribar a la pilota segons les instruccions hauràs d'arribar sortint d'A i arribant a Z.
RECURSOS	Extret de: Álvarez, L.; González, P. 2010. ¡Fíjate y concéntrate más!... Para que atiendas mejor. Madrid: CEPE, pàg. 38 ex. 3 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 30 (09/11/13):

ACTIVITAT 59	"Simetría en líneas"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva)
DESENVOLUPAMENT	Dibuixar les imatges simètriques de les línies que es mostren.
RECURSOS	Extret de: Álvarez, L.; González, P. 2010. ¡Fíjate y concéntrate más!... Para que atiendas mejor. Madrid: CEPE, pàg. 39 ex. 1 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 60	"Zangram"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva)
DESENVOLUPAMENT	Tenim 7 peces constituïdes per figures geomètriques numerades. S'ha de trobar quines son les formes que conformen les figures.
RECURSOS	Extret de: Álvarez, L.; González, P. 2010. ¡Fíjate y concéntrate más!... Para que atiendas mejor. Madrid: CEPE, pàg. 44 i 45, ex. 3 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 31 (12/11/13):

ACTIVITAT 61	"Figuras incompletas"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Partint dels trossos inicials que es donen a l'esquerra, fer el dibuix de la dreta el més exacte possible, tant en forma com en dimensions.
RECURSOS	Extret de: Álvarez, L.; González, P. 2010. ¡Fíjate y concéntrate más!... Para que atiendas mejor. Madrid: CEPE, pàg. 60 ex. 3 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 62	"Localiza elementos nuevos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Observar el dibuix durant 30 segons. Després, tapa'l. Assenyala amb una X on es repeteixen els cercles del dibuix anterior.
RECURSOS	Extret de: Álvarez, L.; González, P. 2010. ¡Fíjate y concéntrate más!... Para que atiendas mejor. Madrid: CEPE, pàg. 65 ex. 1 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 32 (14/11/13):

ACTIVITAT 63	"Animales en pareja"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Fixa't durant un minut en els noms d'animals de la llista. Després, observa la segona taula i marca amb una X tots els animals que formin parella mascle-femella amb els del quadre anterior.
RECURSOS	Extret de: Álvarez, L.; González, P. 2010. ¡Fíjate y concéntrate más!... Para que atiendas mejor. Madrid: CEPE, pàg. 69 ex. 2 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 64	"Localiza los círculos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Observa el dibuix on es troben col·locats els cercles durant 30 segons. Després, escriu en els forats on abans estaven els cercles, el nom de 8 esportistes.
RECURSOS	Extret de: Álvarez, L.; González, P. 2010. ¡Fíjate y concéntrate más!... Para que atiendas mejor. Madrid: CEPE, pàg. 66 ex. 2 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 33 (16/11/13):

ACTIVITAT 65	"Atención con siluetas 1"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva)
DESENVOLUPAMENT	Assenyalar els dibuixos que són iguals al model donat.
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Fichas de atención con siluetas. http://orientacionandujar.wordpress.com , pàg. 1 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 66	"Atención con siluetas 2"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva)
DESENVOLUPAMENT	Assenyalar els dibuixos que són iguals al model donat
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Fichas de atención con siluetas. http://orientacionandujar.wordpress.com , pàg. 50. Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 34 (19/11/13):

ACTIVITAT 67	"Localización rápida de datos de la Liga"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva)
DESENVOLUPAMENT	Analitzar la taula i respondre a les preguntes donades.
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Localización rápida de datos. http://orientacionandujar.wordpress.com , pàg. 1, 2 y 3. Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

ACTIVITAT 68	"Localización rápida de datos de la Fórmula 1"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva)
DESENVOLUPAMENT	Analitzar la taula i respondre a les preguntes donades.
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Localización rápida de datos. http://orientacionandujar.wordpress.com , pàg. 1,2 y 3. Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 35 (21/11/13):

ACTIVITAT 69	"Laberintos secretos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva)
DESENVOLUPAMENT	Pintar el recorregut seguint les instruccions donades.
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Laberintos secretos. http://orientacionandujar.wordpress.com , pàg. 1 y 2. Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 70	"Encuentra las diferencias (círculos)"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva)
DESENVOLUPAMENT	Trobar les 5 diferències, ja sigui per forma, color o tamany.
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Encuentra las diferencias. http://orientacionandujar.wordpress.com Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 36 (23/11/13):

ACTIVITAT 71	"Encuentra las diferencias (flechas)"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva)
DESENVOLUPAMENT	Trobar les 5 diferències, ja sigui per forma, color o tamany.
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Encuentra las diferencias. http://orientacionandujar.wordpress.com Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 72	"Las mariquitas simétricas"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Posar el mateix número de taques al costat dret o esquerre.
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Las mariquitas simétricas. http://orientacionandujar.wordpress.com , pàg. 4 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 37 (26/11/13):

ACTIVITAT 73	"Mandalas"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Pintar la mandala tal com s'assenyala a la ficha.
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Mandalas. http://orientacionandujar.wordpress.com Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 74	"Matriz de letras"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Contabilitzar les lletres que hi ha a la taula.
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Matriz de letras. http://orientacionandujar.wordpress.com Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 38 (28/11/13):

ACTIVITAT 75	"Matriz de símbolos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Contabilitzar els símbols que hi ha a la taula.
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Matriz de símbolos. http://orientacionandujar.wordpress.com Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 76	"Intrusos"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Assenyalar de cada fila una imatge que no hauria d'estar i dir per què.
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Intrusos. http://orientacionandujar.wordpress.com Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

SESSIÓ 39 (30/11/13):

ACTIVITAT 77	"Laberintos con letras"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció selectiva i sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Trobar el camí de sortida sense equicar-se.
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Laberintos con letras. http://orientacionandujar.wordpress.com , pàg. 11 Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.
ACTIVITAT 78	"Dibujar un modelo en cuadrículas (Bob Esponja)"
OBJECTIUS	Treballar l'atenció (predomini d'atenció sostinguda)
DESENVOLUPAMENT	Dibuixar el model en una cuadrícula de manera idèntica.
RECURSOS	Extret de: Martínez, C; Ciudad-Real, G. Dibujar un modelo en cuadrículas. http://orientacionandujar.wordpress.com , pàg. 1,2 y 3. Modificacions per la baixa visió: augmentar contrast, to i saturació dels dibuixos (+2), elaborar encapçalament de cada activitat amb arial 14 i 16, i en negreta alguns títols per facilitar la distinció de les parts.

7. PROPOSTA PER L'APLICACIÓ I AVALUACIÓ DEL PROGRAMA

Un cop presentat el programa, proposo una aplicació determinada per al seu bon funcionament i que ajudarà a l'alumne en el procés així com a millorar els resultats. També proposo una manera d'avaluació, una forma de mesurar si el projecte ha sigut satisfactori, si realment els resultats obtinguts han ajudat a millorar la situació de l'alumne en l'aspecte concret de l'atenció. Aquesta proposta d'aplicació i avaluació del programa consta de diverses indicacions que ajudarà a orientar als professionals que formin part del programa.

7.1 Orientacions generals

Les següents orientacions van encaminades a afavorir la resposta educativa de l'alumne, no centrar-nos només en un treball individualitzat sinó que no hem d'oblidar que l'alumne es troba immers en un context, amb un grup-classe, família, professors, etc. Per tant, algunes indicacions extretes de Luis i Bausela (2007) en l'article que figura a la revista de Psiquiatria i psicologia del nen i de l'adolescent per l'entrenament i estimulació de les funcions executives i de l'atenció, tenim el següent:

1. Relatives a la distribució física de l'alumne en el grup-classe:

- Asseure'l a prop de la taula del professor i allunyat de tota font de distracció: finestres, porta d'entrada a l'aula, sorolls,... buscant la seva ubicació en fila, mentre realitza una tasca personal, per evitar les distraccions interpersonals.
- Procurar que la seva taula, mentre realitza una tasca tingui el mínim d'elements distractors, deixant el que sigui específicament necessari: fitxes, quadern, pintures,...
- Quan es programi alguna activitat en grup, col·locar a l'alumne amb companys que siguin atents, reflexius i tranquils en les seves conductes.

2. Relatives a la integració de l'alumne en el grup-classe:

- Fer-li veure a l'alumne, en relació a la seva edat i possibilitats, que se l'ajudarà de forma específica perquè atengui millor i pugui fer les tasques com els altres nens, demanant-li la seva col·laboració.
- Parlar amb els companys perquè compreguin la seva falta d'atenció i li facilitin la seva concentració, sense molestar-lo.
- Donar-li funcions de col·laboració a l'aula, com repartir i recollir materials indicats pel professor.

- Treballar, a nivell de grup, habilitats i estratègies que millorin les relacions socials amb el seu entorn i que fomentin accions de: interacció amb els iguals i amb els adults, comunicació (demanar, preguntar, conversar,...), resolució de problemes (conflictes), expressió de sentiments (alegria, tristesa, acceptació,...) o cooperació, responsabilitat, etc.

3. Relatives a la organització curricular:

- Ensenyar-li, en col·laboració amb el professor/a que s'encarregui d'aplicar el programa, a autorregular-se en els temps i les seqüències que requereixi la tasca.
- Acomodar l'aprenentatge sota uns principis de personalització i estructuració (treball molt estructurat i previsible amb regles clares i constants), utilitzant estratègies metodològiques que incloguin recolzament visual, participació activa de l'alumne, etc.
- Seleccionar objectius d'aprenentatge adequats a la actual realitat de l'alumne, evitant establir "a priori" una homogeneïtzació amb el grup.
- Començar amb tasques més curtes que les proposades al grup, i anar reforçant totes les conductes de manteniment de l'atenció, proporcionant-li les següents de forma progressiva. Mai colapsar, ja que això augmenta considerablement el seu nivell d'ansietat.
- Assegurar-se, abans de que comenci a realitzar un treball, que ha entès bé el que ha de fer, utilitzant per això la estratègia de que repeteixi amb les seves paraules la tasca encomanada.
- Facilitar-li la tasca de preguntar quan s'hagi distret i no hagi entès el que s'ha demanat, oferint mostres de comprensió i no de recriminació. Suggestir a l'alumne que vagi descrivint la tasca que realitza, ja que això facilita l'atenció i, com a conseqüència, el aprenentatge.
- Utilitzar un sistema d'elogis de conductes adequades, fonamentalment atencional, reflexives i relacionals, mitjançant l'ús de reforços i recompenses, procurant ignorar les conductes inadequades.
- Buscar temps, dins el grup, per reforçar aquells aprenentatges que pugui tenir menys assentats. També es podrà recórrer a la col·laboració d'algun nen-tutor.

- Buscar la col·laboració dels pares per controlar i reforçar les tasques que siguin per casa, tasques que sempre han de tenir en compte la realitat del nen.

7.2 Estratègies utilitzades a cada sessió

Es requereix d'una sèrie d'estratègies d'actuació per als professors o agents educatius que portin a terme l'aplicació del programa d'estimulació de l'atenció i, que servirà per a totes les sessions:

- El professor dirigeix sempre la realització dels exercicis. Així com, dirigeix l'execució de la tasca d'acord amb les normes que figuren per a cada sessió i controla també el temps necessari prefixat per a cada sessió.
- Dóna les instruccions oportunes ja que, en alguns dels exercicis presentats no hi ha cap indicació, tant per evitar la seva pèrdua d'atenció durant el procés que ha de conduir el professor, com per impedir que l'alumne actuï pel seu compte sense seguir al peu de la lletra les instruccions. D'aquesta manera evitem també un entrenament previ a la realització de la tasca que l'alumne podria efectuar si disposes de les instruccions oportunes.
- Dirigeix la correcció verbalitzant els passos per solucionar la tasca, i els errors comesos juntament amb l'alumne. Fa doncs, de model participatiu ja que és ell qui reforça als alumnes amb manifestacions verbals de recolzament, ajuda a detectar els errors, etc. Un cop corregits els exercicis, el professor haurà de reforçar al alumne amb elogis o crítiques positives. Mai corregir, sinó repassar l'exercici i que l'alumne sigui capaç de veure els seus errors i corregir-los per sí mateix.

7.3 Introducció al programa d'estimulació de l'atenció

Abans de començar el programa se'ls explica als alumnes que, durant uns mesos y tres cops per setmana, en sessions de 20 minuts, es realitzaran una sèrie d'exercicis, senzills i divertits, molts d'ells jocs, que els ajudarà a millorar la seva atenció, a realitzar millor els seus treballs i a aprendre amb més facilitat. Per això, és fonamental aconseguir la seva cooperació i el seu compromís. També ho és l'entusiasme del professor per la tasca, que es contagia als alumnes. Es pot establir el sistema de reforç que es consideri oportú i s'explica al alumne. En tot cas, és imprescindible el reforç social quotidià dels exercicis ben fets, alabant i reconeixement l'esforç i els resultats, i no tant la crítica dels que s'equivoquen, com animar als alumnes i donar-los pistes i ajudes perquè ho facin millor.

7.4 Instruccions per fer els exercicis

Les instruccions (Gargallo, 1993) (vegeu CD Annexes 3) que seguirà en totes les sessions l'alumne amb l'ajuda del professor/a encarregat d'aplicar el programa són les següents:

ATENCIÓ: ¿Que haig de fer?. Escolto.

1. Llegeixo atentament. M'hi fixo molt.
2. Penso. Faig un pla.
3. Responc. Faig l'exercici. Ho faig amb cura. Puc fer-ho bé.
4. Repasso el treball amb atenció, i si m'equivoco, ho corregeixo.
5. Ho he aconseguit! Sóc bo en això!

7.5 Avaluació

Centrant-nos en l'avaluació pròpia del programa, hem de tenir en compte que implica diferents instruments per a cadascuna de les persones que intervenen.

Abans de començar el programa, passarem unes proves per millorar l'atenció inicial de l'alumne. Aquestes mateixes proves es passaran al finalitzar el programa per així comprovar si la seva atenció ha millorat o no. Les proves escollides són les següents i es poden trobar al CD d'annexes:

- Test STROOP (test de colores y palabras)
- Test d'atenció D2 (Rolf Brickenkamp)
- Test TOULOUSE-PIERON (prueba perceptiva y de atención)

També al finalitzar cada sessió es passarà un qüestionari de valoració de les activitats a l'alumne perquè ell també pugui dir la seva. D'altre banda, no hem d'oblidar-nos de la valoració del professorat tant amb el grup-classe i amb les tasques quotidianes com de la professora que aplicarà el programa sobre el desenvolupament de les sessions i les millores que li han aportat a l'alumne. Tot això s'avaluarà a través d'unes fulles de registre que hauran d'omplir els professors com també les conclusions que sorgeixin a les reunions que faran tots els professionals que tracten amb l'alumne. Així doncs, l'avaluació consta de:

- ❖ L'avaluació del Programa d'estimulació cognitiva per part de l'alumne implica:
 - Sessions de tutoria per valorar-lo

- Qüestionari d'avaluació al final del programa (vegeu annexes 5)
- Taula de valoració de les activitats de cada sessió (vegeu annexes 4)
- ❖ L'avaluació del Programa d'estimulació cognitiva per part del professorat és la següent:
 - Revisió constant del programa mitjançant reunions periòdiques on el tutor/a, psicopedagog/a, professora de l'aula d'acollida analitzaran de cada activitat, els següents punts:
 - Idoneïtat de les activitats programades i desenvolupades
 - Temps de duració
 - Recursos materials i/o humans
 - Motivació i interès despertat en l'alumne
 - Avaluació global del programa a final de curs:

La professora que aplica el programa omplirà un informe sobre el funcionament de les sessions al llarg de la seva aplicació, així com les observacions que l'alumne li ha comunicat, que ajudarà a donar una visió molt més global tant dels resultats, millores de l'alumne com de l'eficàcia i les millores possibles del programa. Amb les conclusions dels diferents informes, per part del conjunt dels professors de l'alumne, el tutor/a, el psicopedagog/a i la professora que apliqui el programa elaboraran un resum final fent balanç sobre el grau de consecució dels objectius del programa d'estimulació cognitiva i millores o efectes que ha produït en l'alumne, establint quins han sigut els problemes més greus i proposant solucions perquè no es tornin a repetir en aplicacions posteriors.

Aquests i altres suggeriments afavoriran canvis en les realitzacions del nen en les distintes àrees, ja sigui de desenvolupament, d'aprenentatge, de millora de l'atenció, canvis que seran recollits en una fulla de registre (vegeu annexes 6) que complementarà el tutor/a amb la participació dels altres professors d'aula i que contrastarà, quinzenalment, amb el professor/a encarregat d'aplicar el programa específic d'atenció. Aquest últim, analitzarà periòdicament (mensual o bimensualment) amb el psicopedagog/a que porta el cas de l'alumne.

8. VALORACIÓ DE LA VIABILITAT

Un punt important d'aquest projecte és la viabilitat del mateix. A partir d'aquí veurem si realment la seva aplicació podrà efectuar-se satisfactòriament o hi ha impediments que no faciliten aquesta aplicació i per tant, el projecte no complirà els objectius que es proposa. Els mínims que es necessita per tirar endavant l'aplicació d'aquest programa són els següents:

- Un professional de l'educació: disposat a aplicar el programa conjuntament amb l'alumne. Les competències professionals que ha de tenir són:
 - o Comunicatives; tant amb l'alumne com amb els professionals que hi col·laboren. Ser concís i clar en les explicacions. Ha de conèixer i estar en contacte amb l'alumne.
 - o Habilitats interpersonals; empatia, comprensió, capacitat d'escolta activa, treballar en equip, comunicació fluida i col·laboració permanent amb els professionals de l'educació.
 - o Habilitats organitzatives, de planificació i que estigui en estat de reciclatge contínuament, aprenent sobretot de la baixa visió de l'alumne per aplicar les activitats de la manera més òptima possible.

La professora de l'escola que aplicaria el projecte és la mestra de l'aula d'acollida, ja que reuneix totes aquestes característiques. Coneix totes les famílies dels alumnes, té molt bona relació amb els infants i els professors. Té tacte amb els alumnes alhora que és disciplinada. Coneix a l'Oscar i el seu cas. Té relació amb la mestra itinerant de l'alumne i està al dia dels canvis i progressos dels alumnes que tenen alguna problemàtica, ja que tracta amb tots ells. És una bona comunicadora i una professional entregada al món educatiu. I molt important, disposa d'unes hores a la setmana que dedica per treballar amb l'Oscar, i que em va comentar que estaria disposada a aplicar el projecte.

- Recursos econòmics: són mínims ja que no té un cost elevat, sinó el necessari per les fotocopies dels tests i les fitxes del programa, que pot ser entès com a material escolar.
- Recursos d'infraestructura: una aula que disposi tant de llum natural com artificial, amb una temperatura ambient adequada i sense moltes distraccions, per facilitar la concentració. Aquesta aula podria ser l'aula d'acollida on l'Oscar ja està familiaritzat.
- Recursos organitzatius: es necessitaria fer; reunions amb el professorat i combinar horaris de l'alumne i de la mestra que aplica el programa. Amb això no hi ha problema, ja que els mestres que tracten amb l'Oscar disposen d'unes hores a la setmana on es dediquen a tractar aquests temes. L'alumne també compta amb unes hores on fan desplegament d'activitats i treballa conjuntament amb la mestra de l'aula d'acollida.

Finalment, aquest programa és de fàcil aplicació en aquest centre i les seves característiques.

9. CONCLUSIONS

Crec que els problemes que tenen a veure amb el dèficit d'atenció són segurament els més severos i complicats d'incidir de totes les dificultats d'aprenentatge. En una primera instància, podem veure que traspassa fronteres amb diverses àrees i professions. Es situen a mig camí entre els problemes d'aprenentatge acadèmic i els problemes de conducta, entre els tractaments clínics i els educatius, com també entre l'activitat professional dels especialistes mèdics i la dels educatius.

De totes maneres, trobo que en aquest camp el paper dels professionals de la psicopedagogia és clau, per diferents motius:

Per la naturalesa multidimensional dels tractaments, la qual cosa requereix una figura que centralitzi la informació dels diferents fronts: mèdic, familiar i escolar. I això, tant en l'avaluació com en el disseny dels tractaments i en l'evolució del procés.

En aquest punt, és important assenyalar que en el procés de la presa de decisió orientades cap a un tractament farmacològic involucra directament al professional de la psicopedagogia. I la valoració de l'impacte d'aquests tractaments requereix sensibilitat per part del professional en relació amb els diferents aspectes del problema.

D'altra banda, els sistemes de suport són imprescindibles per a totes les persones que conviuen amb alumnat problemàtic, la qual cosa sorgeix la necessitat de que hi hagi un professional capaç de suscitar acords i de fixar les responsabilitats múltiples, i alhora diverses, de cadascú.

També és important ser conscient i realista amb la feina que es fa. Si que és cert que m'agradaria arribar a molta més població, ja que el problema de l'atenció afecta a la majoria d'alumnes i és la idea que tenia en un principi, però aquest programa està fet exclusivament per les característiques d'aquest alumne i d'aquest context, per tant és un treball específic d'una escola, un context, etc. Potser es poden aprofitar activitats per altres alumnes, però s'ha de tenir molt en compte, que no és un programa extrapolable a altres contextos, si no es que tenen característiques molt similars.

Aquest treball m'ha ajudat a conèixer una mica més a fons una petita part de la ciència psicopedagògica i de la feina que els professionals d'aquesta han de dur a terme. Trobo que la en la tasca de psicopedagog s'ha de conèixer sobre molts temes, diferents problemes que poden tenir els alumnes, i sobretot, ajudar a fer de nexa entre tots els altres professionals que

tracten amb aquests alumnes per tal de poder donar a aquests una resposta més adequada a les seves necessitats.

Per tant, considero aquest treball de gran utilitat, perquè és una petita aportació a la psicopedagogia com també, una ajuda per facilitar l'aprenentatge a aquest alumne, que encara que només sigui un alumne, també ajuda a tot el seu entorn, perquè un alumne no és només un alumne; són els professors, mestres, professionals que dediquen esforços per a millorar la seva situació, així com els pares que sempre volen el millor pels seus fills, sense oblidar que aquest programa pot afavorir d'altres alumnes que es trobin en circumstàncies semblants.

Aquest treball també ha sigut important per donar un espai a la habilitat de treballar de forma autònoma, necessària per a qualsevol professional, ja que tant essencial és el saber treballar en grup com de manera autònoma.

La teoria treballada a les classes del Màster m'han servit de suport i d'ajuda moltes vegades i poder aplicar alguns conceptes, o si més no, tenir-los en compte a l'hora d'enfrontar-me a plasmar la idea que tenia en ment. Sobretot tenir en compte les diferents maneres d'aprendre dels alumnes, no formar-me prejudicis, treballar en un context col·laboratiu amb els professors i professionals de l'àmbit de l'educació i la psicopedagogia, o simplement mai centrar-nos en una sola font d'informació, sinó aprendre a treballar amb informacions diverses amb les quals podem contrastar i verificar la informació pertinent, i aplicar la meua capacitat de síntesis per crear aquest treball.

Per últim, ha sigut una manera de recollir i establir lligams entre tot l'aprenentatge rebut al màster, així com de la meua experiència personal, sobretot en les pràctiques. És a dir, m'ha servit de nexa per conjugar tot l'aprenentatge al llarg de la meua vida com de la vessant més personal, d'idees, de canvis que es necessiten tant en l'educació com en la manera d'entendre l'aprenentatge. Una educació integral, on es tingui en compte tots els aspectes d'un alumne i que aquests es treballin de manera que l'alumne senti que l'escola es centra en les seves exigències i no al revés. També aquest treball m'ha donat la oportunitat de plasmar en un projecte allò que he estat treballant durant tot aquest temps i amb el qual, espero posar en marxa el curs que ve amb l'alumne i aportar a l'escola una ajuda que és difícil trobar en aquests temps on les subvencions, els projectes i les solucions es troben estancades per manca de recursos econòmics.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÁFIQUES

- ✓ CRE ONCE Barcelona. [Documento WWW]. URL <https://sites.google.com/site/crebarcelona/> (Visitado 2013, Marzo 14).
- ✓ Amador, J. A. (2010). *Trastorno por déficit de atención con hiperactividad (TDAH)*. Madrid: Síntesis, DL.
- ✓ Bal, A. (1966). *L'Attention et ses maladies*. París: Presses Universitaires de France.
- ✓ Breslau, J., Miller, E. i Breslau, N. (2009). The impact of early behavior disturbances on academic achievement in high school. *Pediatrics*, 123, 1472-1476.
- ✓ Brickenkamp, R. i Cubero, E. (2002). *D2: Test de atención: Manual*. Madrid: TEA.
- ✓ Broada, H. i Aznar, J. A. (2001). *Processos psicològics bàsics*. Barcelona: Ensenyament Obert.
- ✓ Colmenero, J. M. (1997). *Percepción, atención y memoria*. Jaén: Servicio de Publicaciones e intercambio científico, DL.
- ✓ Cowan, N. (1995). *Attention and memory: an integrated framework*. New York: Oxford University Press: Clarendon press.
- ✓ Esteve, A. i García, C. (2005). *Estimulación cognitiva*. Barcelona: Lebón.
- ✓ Fernández, J. L. (1992). *Atención y percepción*. Madrid: Alhambra, cop.
- ✓ Fuente, F. J. i Pousada, M. (2009). *L'atenció*. Barcelona: UOC.
- ✓ García, J. (1997). *Psicología de la atención*. Madrid: Síntesis, DL.
- ✓ García, J. (2013, Marzo). *Estimulación cognitiva*. [Documento WWW]. URL <http://ocw.universia.net/es/tags/4264/estimulacion-cognitiva/>
- ✓ García-Sevilla, J., Pedraja, M. J. i Amaro, D. (2007). *La atención (V): un enfoque pluridisciplinar*. Murcia: Diego Marín.
- ✓ Gargallo, B. (1991). Reflexividad-Impulsividad. Variables relevantes. Últimos hallazgos. Perdurabilidad de los resultados obtenidos mediante un programa de intervención. *Revista Española de Pedagogía*, 189, 347-355.

- ✓ Gargallo, B. (1993). *PIAAR-R niveles 1 y 2: programa de intervención educativa para aumentar la atención y la reflexividad*. Madrid: TEA.
- ✓ Gibson, B. S., i Folk, B. (2001). *Attraction, distraction and action: multiple perspectives on attentional captured*. New York: Elsevier.
- ✓ Golden, C. J. (2001). *Test Stroop: Test de colores y palabras: Manual*. Madrid: TEA.
- ✓ Kahneman, D. (1997). *Atención y esfuerzo*. Madrid: Síntesis, DL.
- ✓ Lavigne, R. (2010). *El TDAH: ¿Qué es?, ¿Qué lo causa?, ¿Cómo evaluarlo y tratarlo?*. Madrid: Pirámide, cop.
- ✓ López, C. (1997). *Problemas de atención en el niño*. Madrid: Pirámide.
- ✓ Lurii, A. R. (1986). *Atención y memoria*. Barcelona: Martínez Roca.
- ✓ Martín, P. (2003). *Accesibilidad para personas con ceguera y deficiencia visual*. Madrid: Organización Nacional de Ciegos Españoles.
- ✓ Mas, A. (2004). *Accessibilitat per a persones amb discapacitat visual*. Barcelona: CRE ONCE Barcelona.
- ✓ Mas Parera, À. (24 de abril de 2013). Consulta a un professional psicopedagog del CRE ONCE Barcelona.
- ✓ Mena, B. (2006). *Guía práctica para educadores: el alumno con TDAH: Trastorno por déficit de atención con o sin hiperactividad*. Barcelona: Fundación Privada Adana.
- ✓ Munar, E., Roselló, J. i Sánchez, A. (1999). *Atención y percepción*. Madrid: Alianza cop.
- ✓ Orjales, I. (2007). El tratamiento cognitivo en niños con trastorno por déficit de atención con hiperactividad (TDAH): revisión y nuevas aportaciones. *Anuario de Psicología Clínica y de la Salud / Annuary of Clinical and Health Psychology*, 3, 19-30. Facultat de Psicologia UNED.
- ✓ Pashler, H. E. (1998). *Attention*. Hove: Psychology Press, cop.
- ✓ Pashler, H. E. (1998). *The psychology of attention*. Cambridge (mass.): MIT Press, cop.
- ✓ Rebollo, M. i Montiel, S. (2006). Atención y funciones ejecutivas: conferencia inaugural. *Revista de Neurología*, 42 (supl 2), S3-S7.

- ✓ Roselló, J. (1998). *Psicología de la atención: introducción al estudio del mecanismo atencional*. Madrid: Ediciones Pirámide.
- ✓ Sáiz, D. et al. (2008). *Psicología de l'atenció i la memòria*. Barcelona: UOC Universitat Oberta de Catalunya.
- ✓ Salazar, A. (2013, Febrero). *La falta de atención se convierte en la principal causa de fracaso escolar en las aulas*. Diario sur (en línea). [Documento WWW] URL <http://www.diariosur.es/20071118/malaga/falta-atencion-convierte-principal-20071118.html>
- ✓ Sánchez, E. (2008). *Les dificultats d'atenció*. Barcelona: UOC Universitat Oberta de Catalunya.
- ✓ Santos, J. L., i Bausela, E. (2007). Propuesta psicoeducativa de evaluación y tratamiento en niños/as con TDAH. *Psiquiatría y psicología del niño y del adolescente*, 1 (vol.7), 110-124.
- ✓ Sebastián, N. i Costa, A. (1997). *L'atenció*. Barcelona: UOC.
- ✓ Sevilla, J. G. (2009). *Estimulación Cognitiva*. Universidad de Murcia: OCW.
- ✓ Styles, E. A. (2005). *Attention, perception and memory: an integrated introduction*. Hove: Routhledge.
- ✓ Toulouse, E. i Piéron, H. (1904). *Test Toulouse-Pieron: Prueba Perceptiva y de atención*. Madrid: TEA.
- ✓ Ward, A. (2004). *Attention: a neuropsychological approach*. New York: Psychology Press.
- ✓ Wells, A. (1994). *Attention and emotion: a clinical perspective*. Hove: Lawrence Elbaum Associates, cop.
- ✓ Whalen, C. K. (1993). Trastorno por déficit de atención con hiperactividad. En T.H. Ollendik y M. Hersen (eds.), *Psicopatología Infantil* (pp. 159-202). Barcelona: Martínez Roca.
- ✓ Wulf, G. (2007). *Attention and motor skill learning*. Champaign (ill): Human Kinetics, cop.

ANNEXES

ANNEXE 4: TAULA DE VALORACIÓ D'ACTIVITATS DEL PROGRAMA D'ATENCIÓ (ALUMNE)

Nom de l'activitat:

Assenyala amb un cercle la puntuació de l'1 al 10 sobre les següents qüestions en relació amb l'activitat que acabes de realitzar, sent 1 la puntuació mínima, i 10 la puntuació màxima.

1. T'ha semblat una activitat interessant?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2. La consideres una activitat útil?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3. Indica el teu nivell de motivació.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4. Creus que t'ha ajudat a millorar la teva atenció?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5. En quina mida creus que pots utilitzar aquests
aprenentatges a la teva vida quotidiana?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6. Consideres adequada la metodologia?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Tens algun suggeriment per millorar la sessió o les activitats?

Aquesta sessió t'ha dut a reflexionar sobre quelcom?

ANNEXE 5: FULL AVALUACIÓ FINAL ALUMNE DE LES SESSIONS DEL PROGRAMA D'ATENCIÓ (MARCA AMB UNA X)

1.- A les sessions i activitats del programa m'he sentit:

Molt be: _____ Bé: _____ Regular: _____ Indiferent: _____

2.- Desitjo tenir el proper any activitats similars a aquestes:

Si: _____ M'és indiferent: _____ No: _____

3.- Les sessions de treball de l'atenció m'han interessat:

Sempre: _____ De vegades: _____ Rarament: _____ Mai: _____

4.- A les activitats he comprès coses importants per a la presa de decisions per a la meua pròpia formació o per a millorar les tècniques d'estudi i saber atendre en els moments que ho requereixen:

Moltes: _____ Bastants: _____ Regular: _____ Poques: _____

5.- Les activitats m'han ajudat a relacionar-me millor amb la classe:

Molt: _____ Bastant: _____ Regular: _____ Poc: _____

6.- Les sessions de treball de l'atenció m'han servit per a tenir més confiança amb el meu tutor/professors:

Molt: _____ Bastant: _____ Regular: _____ Poc: _____

7.- Les activitats m'han ajudat a poder atendre més a casa meua:

Molt: _____ Bastant: _____ Regular: _____ Poc: _____

8.- Les activitats m'han ajudat a concentrar-me més per mi mateix:

Molt: _____ Bastant: _____ Regular: _____ Poc: _____

9.- El que he après en aquestes activitats crec que m'ajudarà a la vida:

Molt:_____ Bastant:_____ Regular:_____ Poc:_____

10.- Com valors globalment tot el treball que has fet?

Molt bé:_____ Bé:_____ Regular:_____ Malament:_____

ANNEXE 6: FULL DE REGISTRE PER AL PROFESSORAT

FULL DE REGISTRE DEL PROFESSORAT	ÍTEMS	SI	NO	MILLORES DE L'ALUMNE	ELEMENTS MILLORAR
<u>Relatives a la distribució física de l'alumne en el grup-classe</u>	- Posa elements distractors al seu lloc de treball?				
	- Es distreu fàcilment?				
	- S'asseu davant?				
	- Es distreu amb els companys?				
<u>Relatives a la integració de l'alumne en el grup-classe</u>	- Col·labora quan li demanen ajuda?				
	- Sap treballar en grup?				
	- Pregunta quan no entén alguna tasca encomanada?				
	- Sovint sorgeixen conflictes quan treballa en grup?				
	- Expressa els seus sentiments?				
	- Coopera i es mostra responsable?				
<u>Relatives a la organització curricular</u>	- Sap a autoregular-se en el temps per fer les tasques?				
	- Sap estructurar el seu treball?				
	- Participa activament en les tasques de classe?				
	- Pot descriure sense problemes la tasca que realitza?				

UNIVERSITAT DE BARCELONA

EXERCICIS DEL PROGRAMA D'ESTIMULACIÓ DE L'ATENCIÓ

**TREBALL FINAL DE MÀSTER DE
PSICOPEDAGOGIA**

AUTORA: NOEMÍ CARREÑO CANO

TUTORA: TRINIDAD MENTADO LABAO

DATA: 14 JUNY 2013